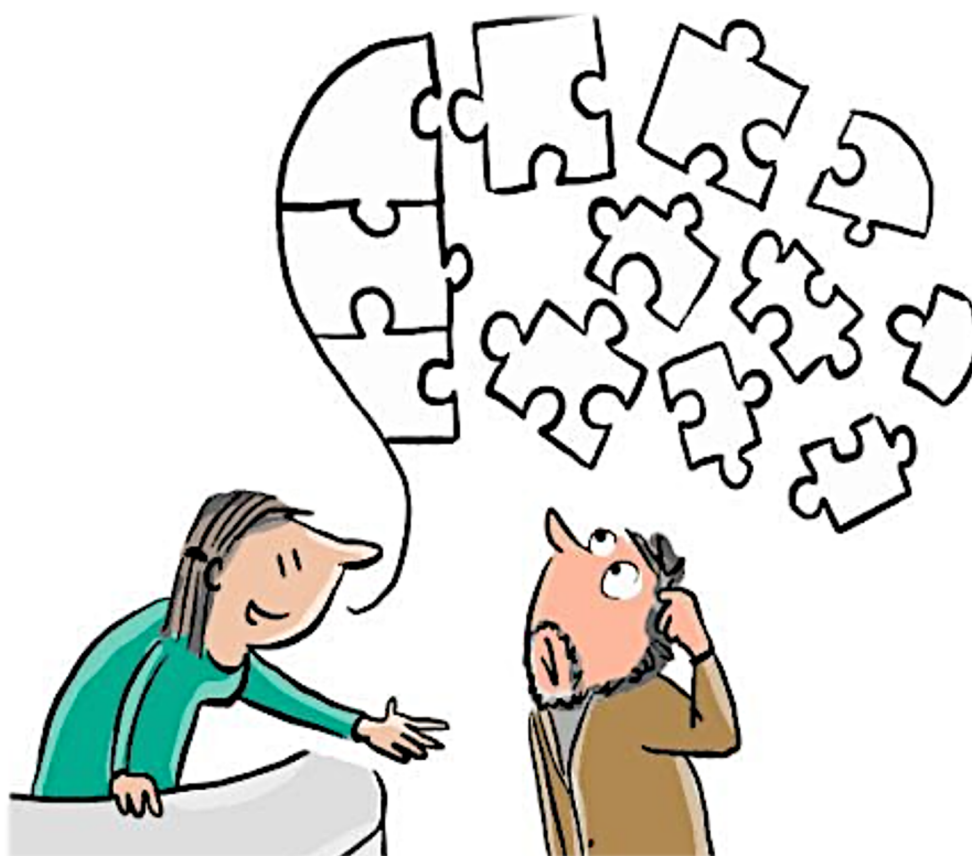

IK DOE WAT IK KAN, EN WAT IK NIET KAN DOE IK NIET!

Een kwalitatief onderzoek naar het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking
binnen de dagbesteding van instelling X

Afbeelding 1. Cartoon over het overvragen van mensen met een licht verstandelijke beperking (Klik Verstandelijke Gehandicaptenzorg, 2019)

Kristi Pouwels
Fontys Hogescholen Sociale Studies

PROGRESSCODE
PROFIEL
DATUM
ONDERZOEKS-
BEGELEIDER

90V4J-AFOZ
Jeugdzorgwerker
26 juni 2020
F. van Mill

STUDENTNUMMER 3029921
SB-KLAS 4V03J
AANTAL WOORDEN 17.924

SAMENVATTING

Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben extra ondersteuning nodig (Nijgh, Bogerd-van den Brink & Bogerd, 2015). Het is belangrijk dat deze ondersteuning passend is, zodat kinderen met een licht verstandelijke beperking zich optimaal kunnen ontwikkelen (Rot, 2013). Echter, het lukt begeleiders vaak niet om deze passende ondersteuning te bieden. Hierdoor sluiten begeleiders onvoldoende aan bij kinderen met een licht verstandelijke beperking en wordt de kans op overvragen vergroot (Twint & Veenstra, 2014; Hoekman, 2015; CCV, 2016). Overvraging kan leiden tot het ontstaan of het versterken van probleemgedrag, waardoor de ontwikkeling van het kind wordt beperkt (Hoekman, 2015). Binnen dit onderzoek wordt onderzoek gedaan naar hoe de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X door middel van passende ondersteuning beter kunnen aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. Het doel van dit onderzoek is om kennis en eventuele inzichten te verzamelen over hoe de begeleiders binnen de dagbesteding van instelling X deze passende ondersteuning kunnen bieden aan kinderen met een licht verstandelijke beperking. Er wordt onderzocht hoe de begeleiders het niveau van functioneren bij deze kinderen inschatten, hoe ze ondersteuning bieden, welke krachten en belemmeringen ze ervaren bij het bieden van ondersteuning, welke ervaringen ze hebben met overvragen en welke behoeften de begeleiders hebben.

Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Hierbij is door middel van semigestructureerde interviews informatie vergaard over hoe de begeleiders middels passende ondersteuning het beste kunnen aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. Om de vraagstelling te beantwoorden zijn in totaal negen respondenten geïnterviewd met verschillende functies en is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van bestaande theorieën, onderzoeken en methodieken. Dit heeft tevens positief bijgedragen aan de kwaliteit van het onderzoek.

In de conclusie van dit onderzoek wordt beschreven dat de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment niet geheel over de juiste bekwaamheid beschikken om kinderen met een licht verstandelijke beperking passende ondersteuning te bieden. Ze beschikken op het moment over te weinig kennis en te weinig handvaten. Het is eveneens ook van belang dat de instelling zelf meer bekwaam wordt met het onderwerp licht verstandelijke beperking.

In dit onderzoek worden diverse aanbevelingen gedaan op basis van de resultaten. Deze aanbevelingen zijn gericht op 1) het inzetten van sensopatisch spel, 2) het voorzien van kennis en handvaten bij begeleiders, 3) het creëren van bewustwording bij begeleiders, 4) het beter voorbereiden van activiteiten, 5) het beginnen met één-op-één begeleiding, 6) het stimuleren een betere samenwerking onder de begeleiders, 7) het innemen van een standpunt door instelling X en tot slot het uitvoeren van vervolgonderzoek. Dit onderzoek is niet alleen relevant voor instelling X, maar dit onderzoek kan ook betekenis en toegevoegde waarde hebben voor andere soortgelijke jeugdhulpverleningsorganisaties in Nederland. Wat maakt dat dit onderzoek relevant is voor de praktijk.

VOORWOORD

Voor u ligt het onderzoek gericht op het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking op de dagbesteding binnen instelling X. Een kwalitatief onderzoek over hoe de begeleiders binnen de dagbesteding van instelling X ervoor kunnen zorgen dat ze door passende ondersteuning beter aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, waardoor wordt voorkomen dat deze kinderen worden overvraagd. Met dit afstudeeronderzoek rond ik de laatste fase van mijn opleiding tot jeugdzorg professional binnen Fontys Hogescholen Sociale Studies te Eindhoven af.

Ik heb het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking gezien, gehoord, maar heb ook zelf kinderen met een licht verstandelijke beperking overvraagd. Ikzelf vind het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking een ingewikkelde taak. Daarnaast heb ik in de praktijk meerdere malen ervaren wat voor een negatief effect het overvragen heeft op een kind. Dit heeft mij geïnspireerd om dit onderwerp te gaan onderzoeken. Ik heb door middel van dit onderzoek zelf veel geleerd over een licht verstandelijke beperking en het bieden van passende ondersteuning aan deze doelgroep. Ik kijk er naar uit om deze kennis zelf toe te gaan passen in de praktijk.

Tot slot wil ik graag een aantal personen bedanken die mij hebben geholpen bij het tot stand brengen van dit afstudeeronderzoek. Ten eerste wil ik instelling X en de begeleiders bedanken voor hun tijd, feedback en eerlijkheid. Verder wil ik mijn onderzoeksbegeleider bedanken voor de kritische blik en feedback die ik heb mogen ontvangen tijdens het proces. Als laatste wil ik de mensen uit mijn omgeving bedanken voor het bieden van steun en feedback tijdens het uitvoeren van het afstudeeronderzoek.

Ik wens u veel leesplezier!

Weert, juni 2020

Kristi Pouwels

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
VOORWOORD	3
INLEIDING	7
LEESWIJZER	7
HOOFDSTUK 1: CONTEXT EN PROBLEEMSCHETS	9
1.1 PROBLEEMANALYSE	9
DE VERANDERING IN VISIE	9
MIDDEN IN DE SAMENLEVING	9
HET BIEDEN VAN PASSENDE ONDERSTEUNING	10
EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING	11
OVERVRAGEN VAN KINDEREN MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING	12
1.2 PROBLEEMSTELLING	14
VERIFICATIE	14
1.3 DOELSTELLING	15
1.4 VRAAGSTELLING	15
1.5 BEGRIPSAFBAKENING	15
HOOFDSTUK 2: THEORETISCH KADER	17
2.1 EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING	17
COGNITIEF FUNCTIONEREN	17
COGNITIEVE ONTWIKKELINGSSTADIA VOLGENS PIAGET	17
INTELLIGENTIE QUOTIËNT (IQ)	18
SOCIAAL FUNCTIONEREN	19
SOCIALE INFORMATIEVERWERKING	19
EMOTIONEEL FUNCTIONEREN	19
EMOTIEREGULATIE EN EEN BEPERKTE IMPULSCONTROLE	20
SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING VOLGENS DOŠEN	20
2.2 OVERVRAGEN	22
SIGNALEN VAN OVERVRAGEN	22
2.3 PASSENDE ONDERSTEUNING	23
INSCHATTEN VAN HET NIVEAU	24
NIVEAUDENKEN AAN DE HAND VAN ONTWIKKELINGSLEETIJDEN	25
ONTWIKKELINGSTAKEN	25
COMMUNICATIE	25
GEEF ME DE 5	26
REFLECTIEMODEL BALANS IN BEELD	27
SENSOPATISCH SPEL	27

HOOFDSTUK 3. METHODOLOGIE	29
3.1 ONDERZOEKSPOPULATIE EN STEEKPROEF	29
ONDERZOEKSPOPULATIE	29
STEEKPROEF	29
WAARBORGEN VAN ANONIMITEIT	30
3.2 DATAVERZAMELINGSMETHODE	31
ETHISCHE VERANTWOORDING	31
3.3 MEETINSTRUMENT	32
ONDERBOUWING TOPICLIJST	32
BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT VAN DE TOPICLIJST	33
3.4 DATA-ANALYSE	33
OPEN CODEREN	33
AXIAAL CODEREN	34
SELECTIEF CODEREN	34
HOOFDSTUK 4. RESULTATEN	35
4.1 DEELVRAAG 1	35
4.2 DEELVRAAG 2	36
4.3 DEELVRAAG 3	37
4.4 DEELVRAAG 4	38
4.5 DEELVRAAG 5	40
HOOFDSTUK 5. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	42
5.1 CONCLUSIE	42
5.2 AANBEVELINGEN	42
SENSOPATISCH SPEL	43
KENNIS EN HANDVATEN	43
BEWUSTWORDING	44
VOORBEREIDING ACTIVITEITEN	44
BEGINNEN MET ÉÉN-OP-ÉÉN BEGELEIDING	45
MEER SAMENWERKEN	45
STANDPUNT	46
VERVOLG ONDERZOEK	46
HOOFDSTUK 6. DISCUSSIE	47
6.1 BETEKENIS EN BRUIKBAARHEID	47
6.2 STERKTE-ZWAKTE ANALYSE	47
LITERATUURLIJST	49
BIJLAGE 1. UITGEBREIDE VERIFICATIE	52

BIJLAGE 2. SCHEMA VAN DE ONDERSTEUNINGSBEHOEFTE PER ONTWIKKELINGSNIVEAU _	53
BIJLAGE 3. ONTWIKKELINGSTAKEN _____	55
BIJLAGE 4. REFLECTIEMODEL BALANS IN BEELD _____	57
BIJLAGE 5. INFORMED CONSENT _____	61
BIJLAGE 6. TOPICLIJST _____	62
BIJLAGE 7. OPERATIONALISERINGSTABEL _____	66
BIJLAGE 8. CODEBOOM _____	67

INLEIDING

De samenleving is de laatste jaren ingewikkelder geworden, waardoor kinderen met een licht verstandelijke beperking eerder vast lopen (CCV, 2016). De samenleving heeft een cognitief karakter gekregen waarbij de burgers over steeds meer kennis moeten beschikken. Daarnaast is de samenleving ook socialer geworden, aangezien burgers steeds meer beroep moeten doen op hun eigen sociale netwerk (Vogels, 2016). Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben beperkingen in hun cognitief, sociaal en emotioneel functioneren (Vugts-de Groot, 2017), waardoor voor hen het midden in de samenleving functioneren moeilijker is (Vogels, 2016). Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben extra ondersteuning nodig (Nijgh, Bogerd-van den Brink & Bogerd, 2015). In de praktijk blijkt dat het bieden van deze ondersteuning niet zo'n eenvoudige taak is. Bij het bieden van ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking komt het onderwerp overvragen veelvuldig aan de orde (Rot, 2013). Overvraging kan probleemgedrag bij kinderen met een licht verstandelijke beperking versterken of veroorzaken, waardoor de ontwikkeling van het kind in het geding kan komen (Hoekman, 2015). Daarnaast verdwijnt het gevoel van zelfvertrouwen, hebben deze kinderen eerder een negatief zelfbeeld en voelen zich sneller onzeker dan de kinderen die niet overvraagd worden. Hierdoor komen de kinderen met een licht verstandelijke beperking die overvraagd worden niet tot leren en ook niet tot ontwikkeling (Rot, 2013). Begeleiders worstelen dagelijks met het vinden van de juiste balans tussen het bieden van uitdaging en overvraging (Rot, 2013).

Instelling X biedt ondersteuning aan kinderen met ADHD, autismespectrumstoornis en hechtingsproblematiek. De laatste jaren komen er steeds meer kinderen met een licht verstandelijke beperking op intake. Instelling X merkt dat in de ondersteuning richting kinderen met een licht verstandelijke beperking iets anders nodig is dan dat er op het moment geboden wordt. Deze kinderen worden binnen de dagbesteding van instelling X op het moment met regelmaat overvraagd, met als gevolg dat ze probleemgedrag vertonend (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020). Aan de hand van dit onderzoek wordt kennis verzameld over hoe de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X ervoor kunnen zorgen dat ze door middel van passende ondersteuning aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijk beperking om te voorkomen dat zij worden overvraagd.

LEESWIJZER

Dit onderzoeksrapport is opgebouwd in zes hoofdstukken. In hoofdstuk één word de context en de probleemschets beschreven. Hierbij wordt de visie vanuit de samenleving op het participeren van kinderen met een licht verstandelijke beperking beschreven. Daarna wordt er een beschrijving gegeven wat passende ondersteuning is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking en wordt de organisatie waar het onderzoek is gehouden geïntroduceerd. Vervolgens wordt beschreven wat een licht verstandelijke beperking inhoudt en wordt er ingegaan op het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Hieruit volgend de probleemstelling, de doelstelling en de vraagstelling. Het hoofdstuk sluit af met een begripsafbakening. Hoofdstuk twee bevat het theoretisch kader met relevante theorieën en informatie die gerelateerd zijn aan het onderzoeksthema. In hoofdstuk drie wordt

de methodologie beschreven waarbij de gemaakte keuzes binnen dit onderzoek worden verantwoord. Eveneens wordt het meetinstrument toegelicht en de data-analyse beschreven. In hoofdstuk vier worden de verkregen bevindingen die voortkomen uit de data beschreven. In hoofdstuk vijf wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvragen en worden er aanbevelingen beschreven. Het onderzoeksrapport sluit af met hoofdstuk zes. In dit hoofdstuk wordt er kritisch gekeken naar de bruikbaarheid, de betekenis en de kwaliteit van het onderzoek.

HOOFDSTUK 1: CONTEXT EN PROBLEMSCHETS

1.1 PROBLEEMANALYSE

DE VERANDERING IN VISIE

De visie vanuit de samenleving op mensen met een licht verstandelijke beperking is door de jaren heen sterk veranderd. In de Middeleeuwen werden mensen met een licht verstandelijke beperking niet gezien als iemand met een lage intelligentie, maar werden ze gezien als een representatie van een andere, bovennatuurlijke wereld. Mensen met een licht verstandelijke beperking stonden met hun bovennatuurlijke capaciteiten midden in het gewone leven. In de zeventiende eeuw, rond de tijd van de verlichting kwam de nadruk meer te liggen op het verstand en de rede. Vanaf dit moment werd een licht verstandelijke beperking gezien als een gebrek aan verstand (Roeden & Bannink, 2012). Lange tijd werd er gedacht dat kinderen met een licht verstandelijke beperking het meeste baat zouden hebben in speciale instellingen. Kinderen met een licht verstandelijke beperking werden gezien als debielen en achterlijken (Notten & Spierings, 2012). Er werden ook scholen opgericht voor debiele en achterlijke kinderen (Verstegen & Moonen, 2010). Kinderen met een licht verstandelijke beperking werden gezien als patiënten die verzorgd en behandeld moesten worden (Roeden & Bannink, 2012). Langzaam werd de benaming voor deze kinderen veranderd naar licht verstandelijke gehandicapten kinderen. Vervolgens werd de benaming aangepast naar de huidige term: licht verstandelijke beperking (Verstegen & Moonen, 2010).

Langzamerhand werden kinderen met een licht verstandelijke beperking niet meer als patiënten gezien, maar werd gezien dat door extra zorg deze kinderen verder tot ontwikkeling konden komen. Deze verandering in visie op kinderen met een licht verstandelijk beperking zorgde ervoor dat in de jaren negentig erkend werd dat kinderen met een licht verstandelijke beperking later een volwaardige plaats als burger in de samenleving in zouden kunnen nemen (Roeden & Bannink, 2012). De visie op deze kwetsbare doelgroep ging van zorg voor debiele kinderen in speciale instellingen, naar ondersteuning voor kinderen met een licht verstandelijke beperking midden in de samenleving (Verstegen & Moonen, 2010).

MIDDEN IN DE SAMENLEVING

Het midden in de samenleving functioneren is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking de laatste jaren steeds moeilijker geworden (Vogels, 2016). Dit komt onder andere door twee ontwikkelingen. Ten eerste wordt er vanuit de overheid steeds meer eigen verantwoordelijkheid verwacht van de burgers en daar kunnen mensen met een licht verstandelijke beperking steeds minder aan voldoen (Hoekman, 2015). Er wordt van de burgers verwacht dat zij zelf meer activiteiten ondernemen en meer beroep doen op het sociale netwerk. Hierbij staat zelfregie staat centraal. Deze ontwikkeling wordt ook wel de transitie van de verzorgingsstaat naar de participatiesamenleving genoemd. Ten tweede is de samenleving complexer geworden. Dit komt doordat de samenleving een cognitief karakter heeft gekregen, waardoor mensen over steeds meer kennis moeten beschikken (Vogels, 2016). Er is een kennismaatschappij ontwikkeld waarin mensen die deze kennis niet hebben

niet mee kunnen doen in de samenleving (Nijgh, Bogerd-van den Brink & Bogerd, 2015). Het opleidingsniveau is sterk gestegen de afgelopen jaren, waardoor de gemiddelde Nederlander over veel meer kennis beschikt dan in het verleden. Aan eenvoudig werk wordt tegenwoordig hogere eisen gesteld als het gaat om zelfstandigheid, interactieve vaardigheden, omgaan met apparaten en het werktempo (Ministerie van Financiën, 2019). Door het complexer worden van de samenleving worden mensen, zowel volwassenen als kinderen, met een licht verstandelijke beperking overvraagd (Rot, 2013). Mensen met een licht verstandelijke beperking hebben daarom extra ondersteuning nodig (Nijgh, Bogerd-van den Brink & Bogerd, 2015).

HET BIEDEN VAN PASSENDE ONDERSTEUNING

Er is de afgelopen jaren veel geschreven over welke vorm van ondersteuning kinderen met een lichtverstandelijke beperking nodig hebben. Met ondersteuning wordt de manier waarop begeleiders in dialoog en interactie zijn met het kind bedoeld en zo hun benaderingswijze vormgeven. Het is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking belangrijk dat deze ondersteuning passend is, zodat de ontwikkeling van deze kinderen gestimuleerd wordt (Rot, 2013). Deze passende ondersteuning moet ervoor zorgen dat bij kinderen met een licht verstandelijke beperking kennis en vaardigheden worden vergroot, het zelfvertrouwen wordt versterkt en talenten worden ontwikkeld (Hoekman, 2015). Daarnaast wordt door het bieden van passende ondersteuning voorkomen dat kinderen met een licht verstandelijke beperking veelvuldig negatieve ervaringen opdoen die de ontwikkeling van het kind beïnvloeden en tot probleemgedrag kunnen leiden (Transitiebureau Jeugd, 2014). Gemeenten, maatschappelijke organisaties en professionals zien zich verantwoordelijk om deze kwetsbare groep kinderen zoveel mogelijk passende ondersteuning te bieden (Movisie, z.d.; Vogels 2016).

Instelling X is een jeugdhulpverleningsorganisatie die zich inzet om in de complexer wordende samenleving passende ondersteuning te bieden die is afgestemd op het kind. Instelling X wilt de kinderen en hun omgeving ondersteunen in het sterker maken van hun positie in de samenleving. Dit beschrijft instelling X in hun visie aan de hand van drie kenwaarden. Ten eerste door de kernwaarde puurheid. Deze pijler staat voor hoe instelling X als organisatie is. Ten tweede door de kenwaarde aandacht, die beschrijft hoe instelling X verbinding maakt met anderen. Ten derde door de kernwaarde daadkracht, die beschrijft hoe instelling X handelt (Persoonlijke communicatie, 30 maart 2020). Instelling X biedt verschillende vormen van zorg aan, waaronder dagbesteding. Er zijn binnen de dagbesteding van instelling X twee verschillende groepen gecategoriseerd op leeftijd: de blauwe groep (vier tot negen jaar) en de gele groep (tien tot achttien jaar). Binnen de dagbesteding van instelling X komen kinderen met problematieken als autismespectrumstoornis, ADHD en hechtingsproblematiek die hierin extra ondersteuning nodig hebben. De ondersteuning op de dagbesteding bestaat uit één-op-vijf begeleiding (één begeleider met vijf kinderen) of individuele begeleiding (één begeleider en één kind). Bij deze ondersteuning worden er diverse activiteiten aangeboden waarbij de kinderen worden uitgedaagd in hun ontwikkeling met betrekking tot zelfredzaamheid, het aangaan/onderhouden van sociale contacten en inzicht krijgen in het eigen functioneren (Persoonlijke communicatie, 30 maart 2020). Het valt instelling X op dat de laatste jaren steeds meer kinderen op intake komen die een licht verstandelijke

beperking hebben. In de omgeving van instelling X is er weinig aanbod voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. Binnen de visie van instelling X, willen ze ook voor deze kinderen passende ondersteuning bieden (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020). Binnen de dagbesteding van instelling X wordt er gewerkt aan de hand van de methode; Geef me de 5 (Gespecialiseerd begeleider A, persoonlijke communicatie, 14 april 2020). Aan de hand van deze methode kan er duidelijkheid geboden worden op vijf verschillende gebieden: wie, wat, hoe, waar en wanneer (De Bruin, 2004). Binnen instelling X worden de activiteiten op de dagbesteding voorbereid en uitgezet via de methode Geef me de 5 (Gespecialiseerd begeleider A, persoonlijke communicatie, 14 april 2020). De beschrijving van de vijf verschillende gebieden staan verderop in het document beschreven in het theoretisch kader.

Er zijn verschillende organisaties, zoals het Landelijk Kenniscentrum LVB en Kennisplein Gehandicaptensector, die over de passende ondersteuning voor kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben geschreven. Uit het literatuur- en praktijkonderzoek van Rot (2013) blijkt dat het aanleren van vaardigheden centraal staat bij het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking. Het is belangrijk dat de begeleider het kind helpt met wat het nog niet kan, maar het kind ook de ruimte geeft om dingen zelfstandig uit te laten voeren (Rot, 2019). Een belangrijk onderdeel in het bieden van passende ondersteuning is dat de begeleider weet wat het niveau van functioneren van het kind met een licht verstandelijke beperking is. Hiervoor moet de begeleider zowel het cognitief functioneren als het sociaal-emotioneel functioneren van het kind kennen. Hiervoor moet je als begeleider het kind goed kennen. Een goede samenwerkingsrelatie is hierbij van belang (Rot, 2013). Cliëntgericht werken staat in het bieden van een passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking centraal (Nijgh, Bogerd-van den Brink & Bogerd, 2015). Daarnaast is het essentieel dat je als begeleider in de ondersteuning van kinderen met een licht verstandelijke beperking aandacht hebt voor communicatie. Je moet op een heldere wijze communiceren (Nijgh, Bogerd-van den Brink & Bogerd, 2015). Dit kun je als begeleider onder andere doen door taalgebruik te vereenvoudigen, visuele ondersteuning te gebruiken en na te gaan of het kind het begrepen heeft (Zoon, 2015).

EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING

Ondanks de hoeveelheid aan kennis over het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking kan dit in de beroepspraktijk niet vanzelfsprekend gezien worden en vraagt het om nader onderzoek hoe dit verloopt en wat hiervoor nodig is. Het intelligentieniveau, dat wordt aangeduid door middel van een IQ-score, is een belangrijk diagnostisch kenmerk van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Het speelt namelijk een doorslaggevende rol in zorgtoewijzing (Ponsioen, 2005). Echter wordt in de praktijk een licht verstandelijke beperking niet bepaald door een IQ-score (Transitiebureau Jeugd, 2014). Met name de beperking in het sociaal aanpassingsvermogen, ook wel het adaptief gedrag genoemd, zorgt voor problemen in het functioneren bij kinderen met een licht verstandelijke beperking (Douma, 2018). Door deze beperking in het sociaal aanpassingsvermogen, hebben kinderen met een licht verstandelijke beperking onder andere moeite

met zelfverzorging, communicatie, sociale vaardigheden, zelfstandig beslissingen nemen en intellectuele vaardigheden (Rot, 2013). Daarentegen is de IQ-score wel een signaal dat er sprake kan zijn van een licht verstandelijke beperking (Transitiebureau Jeugd, 2014).

Een licht verstandelijke beperking is gecompliceerd (Van Sprang, 2016). Aan de buitenkant is niet te zien of een kind een licht verstandelijke beperking heeft (Hoekman, 2015). Volgens Twint & Veenstra (2014) loopt de ontwikkeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking op cognitief, sociaal en emotioneel functioneren niet synchroon. De ontwikkeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking loopt langzamer en moeizamer dan de gemiddelde ontwikkeling van kinderen. Er is bij kinderen met een licht verstandelijke beperking sprake van een ontwikkelingsachterstand. Onderstaand is een voorbeeld beschreven hoe een ontwikkelingsachterstand bij een kind met een licht verstandelijke beperking eruit kan zien:

Bij een spelletje moet cliënt B (veertien jaar) een kaartje voorlezen. Cliënt B begint te lachen en pakt het kaartje. Hij kijkt naar het kaartje, maar zegt niks. De begeleider spoort cliënt B aan om het kaartje te lezen. Cliënt B begint hikkelig te lezen. Cliënt B vindt het lastig om te lezen en functioneert op leesniveau groep drie (Gespecialiseerde begeleider A, persoonlijke communicatie, 14 april 2020).

Je kunt aan kinderen met een licht verstandelijke beperking niet merken dat ze iets niet begrijpen en zullen dit zelf ook niet aangeven. Deze kinderen doen vaak hun uiterste best om hun beperking te verbloemen. Kinderen met een licht verstandelijke beperking gebruiken woorden en zinnen die ze zelf niet begrijpen. Deze hebben ze opgevangen in voorgaande gesprekken (Hoekman, 2015). Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking verlopen de denkprocessen anders, waardoor de verwerking van informatie langzamer verloopt. Dit komt door een beperking in het werkgeheugen (Notten & Spierings, 2012). Kinderen met een licht verstandelijke beperking functioneren op cognitief, emotioneel en sociaal niveau op een lager leeftijdsniveau dan hun kalenderleeftijd. Dit is per kind verschillend (Rot, 2013). Het is voor begeleiders lastig om dit lagere leeftijdsniveau in te schatten (Vugts-de Groot, 2017).

OVERVRAGEN VAN KINDEREN MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING

Een belangrijk onderdeel in het bieden van ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking is dat begeleiders weten op welk niveau deze kinderen functioneren op cognitief, sociaal en emotioneel gebied (Rot, 2013). Echter moeten begeleiders in de praktijk vaak op basis van een IQ-score passende ondersteuning bieden, zonder dat het bekend is op welk niveau het kind met de licht verstandelijke beperking functioneert (Vugts-de Groot, 2017). Er ontbreekt volgens het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) (2016) kennis bij begeleiders over kinderen met een licht verstandelijke beperking en hoe de begeleiders het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking kunnen inschatten. Tot op heden is er nog maar weinig lesmateriaal voor begeleiders over hoe ze het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking kunnen inschatten (Vugts-de Groot, 2017). Doordat het inschatten van het niveau voor veel begeleiders lastig is, komt het vaak voor

dat de ondersteuning vanuit de begeleiders niet aansluit bij de kinderen met een licht verstandelijke beperking (Twint & Veenstra, 2014; Hoekman, 2015; CCV, 2016). Met als gevolg dat kinderen met een licht verstandelijke beperking overvraagd worden (Rot, 2013). Bij overvragen worden er te hoge eisen gesteld aan iemand. Hierbij schat de begeleider het ontwikkelingsniveau van het kind hoger in dan het in werkelijkheid is (Voetelink, 2011). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen twee vormen van overvraging. Als eerste is er actieve overvraging. Hierbij stelt een begeleider te veel eisen aan een kind. Als tweede is er passieve overvraging. Hierbij geeft de begeleider het kind te veel ruimte, waardoor het kind meer mag (Twint & Veenstra, 2014). Overvraging kan probleemgedrag versterken of veroorzaken, waardoor de ontwikkeling van het kind belemmert wordt (Rot, 2013; Hoekman, 2015). Er kan hierbij gesproken worden over externaliserend en internaliserend probleemgedrag. Bij externaliserend probleemgedrag vertoont het kind ongewenst gedrag dat voor de omgeving storend is. Denk hierbij aan agressief gedrag, boosheid, schelden, et cetera. Bij internaliserend probleemgedrag hebben de kinderen vooral zelf last van hun problemen. Denk hierbij aan: terugtrekken en depressieve gevoelens (Rot, 2019). Het overvragen van kinderen met kinderen met een licht verstandelijke beperking zorgt voor frustratie bij het kind en waardoor het kind niet tot leren komt (Rot, 2013).

Ook binnen de dagbesteding binnen instelling X vindt overvraging van kinderen met een licht verstandelijke beperking plaats, waardoor er probleemgedrag ontstaat. Onderstaand is een voorbeeld weergegeven waarbij cliënt A binnen instelling X wordt overvraagd en vervolgens probleemgedrag laat zien.

Er wordt aan cliënt A gevraagd om iets uit een ander gebouw te halen. Onderweg naar het gebouw raakt cliënt A afgeleid door de verschillende mensen en objecten die hij tegenkomt. Hierdoor weet cliënt A niet meer waar hij naar toe moet. Met als gevolg dat cliënt A buiten gaat ronddwalen. Cliënt A wordt aangesproken door zijn begeleider op het ronddwalen. Cliënt A loopt weg van de begeleider en begint te schelden. Uiteindelijk komt er een gesprek met de dagverantwoordelijke waarbij het schelden en het weglopen besproken wordt, maar er geen aandacht wordt besteed aan het vergeten van de opdracht (Gespecialiseerde begeleider A, persoonlijke communicatie, 14 april 2020).

Binnen instelling X merkt zorgcoördinator A (Persoonlijke communicatie, 27 maart 2020) dat de benadering en bejegening richting kinderen met een licht verstandelijke beperking vaak iets anders nodig is. Daarnaast is binnen instelling X terug te zien dat kinderen met een licht verstandelijke beperking voornamelijk worden overvraagd door de manier waarop ze verbaal worden aangestuurd. De begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X gebruiken teveel taal die vaak subjectief en vaag is richting deze kinderen (Zorgcoördinator B, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020). Ook ontbreekt er bij veel begeleiders de kennis over het functioneren op het niveau van een licht verstandelijke beperking (Gespecialiseerd begeleider, persoonlijke communicatie, 05 maart 2020). Instelling X is op zoek naar wat zij als organisatie en de begeleiders nodig hebben om ervoor te zorgen dat ze passende ondersteuning kunnen bieden aan kinderen met een licht verstandelijke beperking (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020).

1.2 PROBLEEMSTELLING

Uit de probleemanalyse blijkt dat de visie op het participeren in de samenleving van kinderen met een licht verstandelijke beperking veranderd is. Van zorg voor de kinderen in speciale instellingen, naar ondersteuning voor kinderen met een licht verstandelijke beperking midden in de samenleving. Het is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking door de transitie naar de participatiesamenleving en het complexer worden van de samenleving moeilijk om zich staande te houden in de samenleving. Deze kinderen hebben hierbij extra ondersteuning nodig. Het is belangrijk voor kinderen met een licht verstandelijke beperking dat deze ondersteuning passend is, zodat deze kinderen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontwikkelen. Echter is het voor begeleiders lastig om deze passende ondersteuning te bieden. Dit komt onder andere doordat een licht verstandelijke beperking aan de buitenkant niet te zien is. Daarnaast proberen kinderen met een licht verstandelijke beperking hun beperking te verbloemen en ontbreekt er bij begeleiders kennis over hoe ze het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking kunnen inschatten. Hierdoor sluiten de begeleiders onvoldoende aan bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, waardoor de kans op overvraging wordt vergroot. Overvraging kan leiden tot het ontstaan of het versterken van probleemgedrag, waardoor de ontwikkeling van het kind wordt beperkt. Instelling X merkt dat in het bieden van ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking iets anders nodig is. Het overvragen van kinderen met een licht verstandelijk beperking komt dagelijks voor. Instelling X is op zoek naar wat zij als organisatie en de begeleiders nodig hebben om ervoor te zorgen dat ze passende ondersteuning kunnen bieden aan kinderen met een licht verstandelijke beperking, om te voorkomen dat zij worden overvraagd.

VERIFICATIE

De probleemstelling is voorgelegd aan de zorgcoördinator dagbesteding (zorgcoördinator A) en de zorgcoördinator gespecialiseerde begeleiding (zorgcoördinator B) van instelling X. De uitgebreide verificatie staat weergegeven in Bijlage 1.

Zorgcoördinator A (Persoonlijke communicatie, 27 maart 2020) geeft aan dat er binnen instelling X steeds meer jongeren op intake komen met een licht verstandelijke beperking, gecombineerd met problematieken als ADHD, autismespectrumstoornis of hechtingsstoornissen. In de praktijk merkt instelling X dat de benadering en bejegening richting jongeren met een licht verstandelijke beperking iets anders nodig is. Deze jongeren worden nu binnen de dagbesteding vaak overvraagd met probleemgedrag als gevolg. Volgens zorgcoördinator B (Persoonlijke communicatie, 27 maart) komt dit doordat er op het moment door de begeleiders te veel en te vage taal wordt gebruikt. Dit zorgt voor meer onrust dan rust en hier valt nog veel winst te behalen.

1.3 DOELSTELLING

Aan de hand van dit onderzoek wordt kennis verzameld over hoe de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X ervoor kunnen zorgen dat ze door middel van passende ondersteuning aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijk beperking om te voorkomen dat zij worden overvraagd. Uit de verzamelde kennis kunnen inzichten naar voren komen die tot aanbevelingen kunnen leiden voor de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X, waarmee zij in staat zijn om aan te sluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking en de gedragsproblemen onder deze kinderen verminderen. In totaliteit zal dit onderzoek vijf maanden duren.

1.4 VRAAGSTELLING

Hoe kunnen de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X ervoor zorgen dat ze door middel van passende ondersteuning aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking om te voorkomen dat zij worden overvraagd binnen de dagbesteding?

Deelvraag 1. Hoe schatten de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment het cognitief, sociaal en emotioneel functioneren van de kinderen met een licht verstandelijke beperking in?

Deelvraag 2. Hoe bieden de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking?

Deelvraag 3. Welke krachten en belemmeringen ervaren de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X als het gaat om het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking?

Deelvraag 4. Welke ervaringen hebben de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X met het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking?

Deelvraag 5. Wat zijn de behoeften van de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X om beter aan te kunnen sluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking om te voorkomen dat ze overvraagd worden?

1.5 BEGRIPSAFBAKENING

Dagbesteding binnen instelling X

De dagbesteding binnen instelling X bestaat uit een of meer activiteiten per dag. De groepen zijn verdeeld over twee leeftijdsgroepen; de blauwe groep (vier tot negen jaar) en de gele groep (tien tot achttien jaar). Binnen de dagbesteding zijn twee vormen van begeleiding mogelijk:

- Begeleiding in groepen (één begeleider met vijf kinderen)
- Individuele begeleiding (één begeleider met één kind).

Er worden bij de dagbesteding diverse activiteiten aangeboden waarbij kinderen worden uitgedaagd in het ontwikkelen van zelfredzaamheid, het

	aangaan/onderhouden van sociale contacten en inzicht krijgen in het eigen functioneren (Persoonlijke communicatie, 30 maart 2020).
Instelling X	Instelling X is een jeugdhulpverleningsorganisatie voor kinderen met ADHD, autismespectrumstoornis en hechtingsproblematiek. Binnen Instelling X wordt dagbesteding, gespecialiseerde begeleiding, behandeling, tijdelijk verblijf en wonen aangeboden (Persoonlijke communicatie, 30 maart 2020).
Kinderen	Binnen dit onderzoek wordt met 'kinderen', de kinderen in de leeftijd van zes tot en met achttien jaar met een licht verstandelijke beperking die zorg krijgen binnen de dagbesteding binnen instelling X bedoeld. De genoemde leeftijd is de leeftijd van de kinderen die ondersteuning krijgen binnen de dagbesteding (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020).
Licht verstandelijke beperking	In de DSM-V (wereldwijd classificatiesysteem voor psychiatrische aandoeningen) staat de volgende criteria voor een licht verstandelijke beperking beschreven: • Beperking in de cognitieve functies (probleemoplossend vermogen, redeneren, oordelen, leren uit ervaringen, et cetera). Evenals wordt hier een IQ-score aan gekoppeld tussen 50 – 75. • Beperking in het adaptief functioneren, ook wel sociaal aanpassingsvermogen genoemd (communicatie, zelfstandig wonen, sociale participatie, moeilijkheden op meerdere gebieden zoals, thuis, school en werk). • De intellectuele en adaptieve beperkingen zijn ontstaan in de jeugd. (De Beer, 2018)
Functioneren	In dit onderzoek wordt onder 'functioneren' het cognitief, sociaal en emotioneel functioneren bedoeld. Bij het cognitief functioneren zijn processen betrokken zoals geheugen, aandacht, begripsvorming en waarnemen. Het sociaal functioneren gaat over de interactie met anderen en de omgeving. Het emotioneel functioneren gaat over iemands gemoedstoestand en gevoel (Vugts-de Groot, 2017).
Ondersteunen	Met ondersteuning wordt de manier waarop begeleiders in dialoog en interactie zijn met het kind bedoeld en zo hun benaderingswijze vormgeven (Rot, 2013).
Passende ondersteuning	De ondersteuning is passend wanneer het kind de adviezen en suggesties ter harte nemen en de ontwikkeling gestimuleerd wordt (Rot, 2013).
Overvragen	"Overvraging is: het stellen van te hoge eisen op cognitief, emotioneel en sociaal gebied, waarbij men het ontwikkelingsniveau van de persoon hoger veronderstelt dan in werkelijkheid het geval is. De draaglast is in dit geval groter dan de draagkracht" (Voetelink, 2011, p. 16).
Begeleiders	Binnen dit onderzoek wordt met 'begeleiders' de professionals bedoeld die ondersteuning bieden aan kinderen met een lichtverstandelijke beperking binnen de dagbesteding van instelling X.

HOOFDSTUK 2: THEORETISCH KADER

2.1 EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING

Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben een beperking in het functioneren op de volgende gebieden: cognitief, sociaal en emotioneel (Rot, 2019). In de volgende paragrafen wordt toegelicht wat deze beperkingen in het functioneren betekenen.

COGNITIEF FUNCTIONEREN

Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking werkt het cognitief functioneren anders dan bij kinderen met een gemiddelde begaafdheid. Onder het cognitief functioneren wordt de manier verstaan hoe iemand zijn geheugen kan gebruiken, de mate waarin diegene in staat is om te leren, de mate waarin diegene (complexe) dagelijkse handelingen kan begrijpen en uitvoeren en de wijze waarop hij taal kan gebruiken (Rot, 2013). Een belangrijk proces dat hiervoor nodig is, is 'denken' (De Beer, 2018). Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking is het denken beperkt ontwikkeld (Rot, 2013) en verlopen de denkprocessen langzamer (Douma, 2018). Denken speelt een belangrijke rol bij het bewerken en onthouden van binnengekomen informatie en bij het terughalen van eerder opgedane informatie (De Beer, 2018). Het werkgeheugen speelt een belangrijke rol in het leren en het kunnen onthouden van informatie. Het slaat informatie op en bewerkt het (Rot, 2013). Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking ontwikkelt het werkgeheugen zich net als bij kinderen met een gemiddelde begaafdheid, maar wel vertraagd (De Beer, 2018). Naast het werkgeheugen is taal over het algemeen bij kinderen met een licht verstandelijke beperking minder ontwikkeld. Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben daardoor moeite met het begrijpen en gebruiken van taal (Rot, 2013).

COGNITIEVE ONTWIKKELINGSSTADIA VOLGENS PIAGET

Als we spreken over de cognitieve ontwikkeling is één van de belangrijkste theorieën die van Piaget. Piaget gaat er in zijn theorie ervanuit dat ieder kind dezelfde universele ontwikkelingsstadia doorloopt (Vugts-de Groot, 2017).

Sensomotorisch ontwikkelingsstadia (0 – 1 jaar)

In het sensomotorisch ontwikkelingsstadia reageert het kind voornamelijk op sensorische prikkels (Vugts-de Groot, 2017). Het denken staat volgens Piaget in dit ontwikkelingsstadia verbonden met de handelingen. Ook het imiteren van anderen zet het kind aan het denken, waardoor het kind handeling na gaat doen (Tieleman, 2016).

Pre-operationeel ontwikkelingsstadia (1 – 6 jaar)

Het pre-operationele ontwikkelingsstadia is het stadia tussen het magische en logische denken (Tieleman, 2016). In dit stadia halen kinderen realiteit en fantasie door elkaar heen en herkennen in dit stadia nog geen oorzaak-gevolgrelaties (Vugts-de Groot, 2017). In dit stadia kunnen kinderen nog geen redenering geven vanuit logische argumenten. Deze redenering zal worden aangevuld vanuit fantasie en magie (Tieleman, 2016). In dit stadia denken kinderen vooral vanuit hun eigen perspectief (Vugts-de Groot, 2017).

De concreet-operationeel ontwikkelingsstadia (7 – 11 jaar)

In de concreet-operationele ontwikkelingsstadia zijn kinderen in staat om vanuit eigen concrete ervaringen logisch te denken (Vugts-de Groot, 2017). Kinderen zijn in staat om fantasie en realiteit uit elkaar te halen, maar hebben wel nog behoefte aan fantasie (Tieleman, 2016). Kinderen gaan in dit stadia inzien dat situaties anders hadden kunnen lopen als ze anders gehandeld hadden. Dit komt doordat kinderen in dit stadia op basis van logica kunnen voorspellen wat er in een situatie had kunnen gebeuren (Vugts-de Groot, 2017).

De formeel-operationele ontwikkelingsstadia (vanaf 11 jaar)

In de formeel-operationele ontwikkelingsstadia kan het kind abstract logisch denken. Dit houdt in dat het kind los van zijn eigen concrete ervaringen, na kan denken over abstracte problemen of situaties (Vugts-de Groot, 2017). Volgens Piaget kunnen kinderen in dit stadia hun eigen mening gaan vormen (Tieleman, 2016).

Kinderen met een licht verstandelijke beperking doorlopen dezelfde ontwikkelingsstadia in de cognitieve ontwikkeling als kinderen met een normale begaafdheid. Echter duren de ontwikkelingsstadia langer en stopt de ontwikkeling eerder. Kinderen met een licht verstandelijke beperking kunnen in hun cognitieve ontwikkeling maximaal functioneren op de concreet-operationeel ontwikkelingsstadia. Kinderen met een licht verstandelijke beperking zullen dus niet los kunnen denken vanuit concrete ervaringen (Vugts-de Groot, 2017).

INTELLIGENTIE QUOTIËNT (IQ)

Als er gesproken wordt over een licht verstandelijke beperking wordt al snel in de mate van het cognitief functioneren gesproken als kenmerk; het Intelligentie Quotiënt (IQ) (Rot, 2013). De IQ-score duidt de intelligentie aan. Intelligentie is het vermogen van iemand om abstract te denken en te leren, het vermogen tot redeneren en het aanpassingsvermogen. De IQ-score bestaat uit twee verschillende onderdelen: het verbale IQ (taalvaardigheid) en het performale IQ (praktische vaardigheden). Bij mensen met een disharmonisch intelligentieprofiel is er een groot verschil tussen het verbale IQ en het performale IQ (De Beer, 2018). Het totale IQ heeft bij een disharmonisch intelligentieprofiel weinig betekenis. Aan een totale IQ-score is namelijk niet te zien of er groot verschil is tussen het verbale IQ of het performale IQ (Ponsioen, 2005). Een IQ-score op zich zegt nog niet of er sprake is van een verstandelijke beperking (Transitiebureau Jeugd, 2014). Dit komt doordat mensen met een licht verstandelijke beperking een disharmonisch intelligentieprofiel hebben (De Beer, 2018). Echter kan een IQ-score wel een signaal zijn van een licht verstandelijke beperking (Transitiebureau Jeugd, 2014). Pas als er ook gekeken wordt naar de andere kenmerken, zoals het sociaal en emotioneel functioneren, kan worden vastgesteld of een kind een licht verstandelijke beperking heeft (Rot, 2013).

SOCIAAL FUNCTIONEREN

Onder het sociaal functioneren wordt de manier bedoeld waarop iemand zich opstelt en gedraagt tegenover anderen. Hoe iemand een sociale situatie aanvoelt, deze situatie inschat en op basis van daarvan tot een adequate manier van reageren of handelen komt. Kinderen met een licht verstandelijke beperking kennen de sociale regels onvoldoende en hebben moeite om zich te verplaatsen in een ander (Rot, 2013). Ze kunnen zich bijvoorbeeld niet voorstellen dat het vervelend is als je een half uur te laat op de afspraak komt (De Beer, 2018). Kortom, kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. En zijn hierdoor onvoldoende in staat om de ander te begrijpen en te weten hoe ze zich moeten gedragen (Rot, 2013). Doordat deze kinderen een beperkt sociaal aanpassingsvermogen hebben, hebben ze moeite met het aangaan en onderhouden van vriendschappen, waardoor ze minder worden geaccepteerd door leeftijdsgenoten (De Beer, 2018).

SOCIALE INFORMATIEVERWERKING

Rot (2013) beschrijft dat je verschillende stappen doorloopt als je in een sociale situatie terecht komt;

- 1 Je neemt waar wat er gebeurt;
- 2 Je interpreteert hetgeen dat je hebt waargenomen;
- 3 Je bedenkt wat het doel is van je contact;
- 4 Je bedenkt de verschillende opties hoe kunt reageren;
- 5 Je besluit welke reactie je wilt geven;
- 6 Je laat de reactie zien: je zegt en/of doet iets;

Dit zijn veel stappen die in een korte tijd die in het hoofd plaatsvinden om tot een reactie te komen. Eerder opgedane ervaringen worden in de afweging van reacties meegenomen. Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben moeite met het doorlopen van deze stappen (Rot, 2013). Ze nemen evenveel informatie waar als kinderen zonder beperking, alleen hebben kinderen met een licht verstandelijke beperking moeite met het verwerken van de informatie. Ze leggen meer de nadruk op de letterlijk gesproken en negatieve informatie, waardoor verkeerde interpretaties ontstaan (De Beer, 2018). Doordat kinderen met een licht verstandelijke beperking minder assertieve oplossingsvaardigheden hebben, reageren ze in deze situaties vaak agressief of passief (Rot, 2013). Kinderen met een licht verstandelijk beperking gebruiken niet hun kennis van eerder opgedane ervaringen bij het bedenken en besluiten van een reactie (De Beer, 2018).

EMOTIONEEL FUNCTIONEREN

Emotioneel functioneren gaat over de beleving van het individu, over zijn gemoedstoestand en gevoel (Vugts-de Groot, 2017). Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking loopt het emotioneel functioneren achter op het cognitief functioneren (De Beer, 2018). Ze hebben moeite met het herkennen en begrijpen van emoties bij anderen, maar ook bij zichzelf (Rot, 2013). Het vermogen om je eigen emoties en die van een ander te herkennen en te begrijpen, bepaalt voor een groot deel in hoeverre je

kunt functioneren in de samenleving. Als je een beperking in je emotioneel functioneren hebt kun je moeilijker omgaan met de spanningen van alledag en kun je je moeilijk aanpassen aan de eisen van de samenleving (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Kinderen met een licht verstandelijke beperking zijn vaak in staat om basis emoties te herkennen; zoals verdriet, blijheid en boosheid. Echter als het gaat om meer gecompliceerde emoties, zoals verbazing, wordt het lastig voor deze kinderen (Rot, 2013). Daarnaast hebben kinderen met een licht verstandelijke beperking moeite met het inschatten *wat* ze voelen en *waarom* ze iets voelen. Hiervoor moet je namelijk abstract kunnen denken (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Zoals eerder benoemd kunnen kinderen met een licht verstandelijke beperking door hun cognitieve beperking niet tot dit denkniveau komen (Vugts-de Groot, 2017). Hierdoor kunnen kinderen met een licht verstandelijke beperking minder goed emoties omschrijven en reflecteren op zichzelf (MEE Zuid-Holland, 2015).

EMOTIEREGULATIE EN EEN BEPERKTE IMPULSCONTROLE

Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben minder controle over hun impulsen en emoties. Hierdoor zullen ze snel handelen naar het geen wat in hun opkomt, zonder eerst na te denken over de gevolgen (De Beer, 2018). Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben een beperking in hun taalontwikkeling. Ze zijn daardoor minder goed in staat om verbaal aan te geven wat ze voelen (Rot, 2013). Dit zorgt ervoor dat in situaties van stress en spanning hun emoties eerder zullen worden omgezet in daden dan in woorden. Waardoor kinderen met een licht verstandelijke beperking vaak agressief op situaties reageren in plaats van erover te praten (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Ze voelen niet aan dat een ander last kan hebben van zijn/haar impulsief gedrag. Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben veel minder vaardigheden tot hun beschikking om hun emoties te structureren en beheersen. Dit vraagt om ondersteuning en oefening (De Beer, 2018).

SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING VOLGENS DOŠEN

Het sociaal en emotioneel functioneren zijn van elkaar te onderscheiden, maar niet los van elkaar te zien (Vugts-de Groot, 2017). Emoties zijn de basis van ons handelen en de sociale omgang met anderen (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Daarom wordt er vaak gesproken over het sociaal-emotioneel functioneren. De sociaal-emotionele ontwikkeling is lastig te meten. Het is niet net als intelligentie uit te drukken in kwantitatieve gegevens als een IQ-score. Daarom wordt het sociaal-emotioneel functioneren eerder beschreven in termen van fasen die iemand doorlopen heeft. Došen heeft een model ontwikkeld waarin hij de fasen van sociaal-emotionele ontwikkeling heeft beschreven (Vugts-de Groot, 2017).

De eerste adaptiefase (0 – 6 maanden)

In de eerste adaptiefase is een kind bezig met zich aan te passen aan het leven buiten de baarmoeder (Zaal, Boerhave & Koster, 2008). Een baby is volledig afhankelijk van de zorg van anderen (Vugts-de Groot, 2017). Het contact dat de baby met de volwassenen heeft loopt volledig via zintuigen als tast, smaak en reuk. In de eerste adaptiefase is huilen de belangrijkste manier waarop een baby contact zal proberen te maken met een volwassenen. Een baby maakt in deze fase geen gericht contact met leeftijdsgenootjes (Zaal, Boerhave & Koster, 2008).

De eerste socialisatiefase (6 – 18 maanden)

In de eerste socialisatiefase vindt de hechting plaats (MEE Zuid-Holland Noord, 2015) en staat het opbouwen van een basale emotionele veiligheid centraal. In deze fase treedt angst voor vreemden en separatieangst op (Vugts-de Groot, 2017). Vanuit deze veiligheid gaat het kind de wereld ontdekken. Het kind ontdekt daarnaast dat het zijn eigen lichaam kan gebruiken, om bijvoorbeeld iets aan te raken of te pakken (Zaal, Boerhave & Koster, 2008).

De eerste individuatiefase (18 – 36 maanden)

In de eerste individuatiefase speelt autonomie en de angst om autonomie te verliezen een grote rol. Kinderen willen in deze fase graag alles zelf doen en gaan alleen op ontdekking uit (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Als een kind hierin wordt beperkt ontstaan er vaak driftbuien (Zaal, Boerhave & Koster, 2008). In deze fase gaat taal ook een grote rol spelen en het contact maken met anderen. Het kind ontdekt dat het zijn lichaam kan inzetten tot doelgericht handelen (Vugt-de Groot, 2017). Het kind heeft gevoelens van verdriet, angst, jaloezie, liefde en trots (Zaal, Boerhave & Koster, 2008).

De eerste identificatiefase (3 – 7 jaar)

In de eerste identificatiefase worden kinderen emotioneel steeds zelfstandiger (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Het kind begint steeds meer regels van sociaal gedrag te begrijpen en te leren. Er wordt een begin gemaakt aan de ontwikkeling van een gewetensvorming die vooral wordt gecontroleerd door de angst voor straf (Vugts-de Groot, 2017). Kinderen beginnen in deze fase te leren door te imiteren en gaan zichzelf steeds meer herkennen in een ander. Kinderen hebben in deze fase behoefte aan een identificatiefiguur (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). In deze fase kent het kind gevoelens van schaamte, spijt, faalangst en angst om niet geaccepteerd te worden. Het gevoel voor goed en fout is voor kinderen nog zwart/wit. Het kind leert praten over zijn eigen gedrag (Zaal, Boerhave & Koster, 2008).

De realiteitsbewustwording (7 – 12 jaar)

In de realiteitsbewustwording moeten kinderen zich zelfstandig kunnen redden. Ze gaan hun eigen prestaties vergelijken met anderen waardoor er een competitiegevoel ontstaat. Kinderen hebben in deze fase behoefte aan een gevoel van nuttig zijn en erkenning (MEE Zuid-Holland Noord, 2015).

Kinderen met een licht verstandelijke beperking doorlopen bovenstaande fasen net als kinderen zonder beperking, maar zoals eerder al benoemd verloopt de ontwikkeling trager. Kinderen met een licht verstandelijke beperking kunnen in tijden van stress terugvallen in een eerdere fase en kunnen dikwijls niet hoger functioneren dan de eerste identificatiefase (MEE Zuid-Holland Noord, 2015).

2.2 OVERVRAGEN

Als de ondersteuning vanuit de begeleider niet goed aansluit bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, word de kans op overvragen vergroot (Rot, 2019). In de probleemanalyse zijn een aantal oorzaken beschreven waardoor het kan komen dat de ondersteuning niet aansluit bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. Het niet aansluiten van de ondersteuning kan onder andere komen doordat een licht verstandelijke beperking niet aan te zien is en deze kinderen vaak hun beperking proberen te verbloemen (Hoekman, 2015). Ook het ontbreken van kennis bij begeleiders hoe ze het niveau van functioneren bij kinderen met een licht verstandelijke beperking moeten inschatten ontbreekt (CCV, 2016).

SIGNALEN VAN OVERVRAGEN

Overvraging kan leiden tot internaliserend en externaliserend probleemgedrag (Rot, 2019). Het is als begeleider van belang dat je de signalen van overvragen in een vroeg stadium herkent. Zo kun je als begeleider namelijk je ondersteuning aanpassen, waardoor je beter kunt aansluiten bij het kind met een licht verstandelijke beperking (Rot, 2013). Uit het literatuur en praktijkonderzoek van Rot (2019) zijn signalen van overvragen naar voren gekomen waaraan je als begeleider kan herkennen dat een kind met een licht verstandelijke beperking wordt overvraagd. Deze staan weergegeven in Tabel 1.

SIGNALEN VAN OVERVRAGING BIJ KINDEREN MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING

- Het kind geeft aan dat hij er genoeg van heeft;
- Het kind loopt weg;
- Het kind probeert onder hetgeen dat hij moet doen uit te komen;
- Het kind gaat in discussie;
- Het kind vertoont zelfbepalend gedrag;
- Het kind raakt gefrustreerd;
- Het kind wordt boos;
- Het kind toont emoties van onmacht;
- Het kind begint te schelden;
- Het kind zegt 'ja', maar doet niet wat er van hem/haar gevraagd wordt.

Tabel 1. Signalen van overvragen bij kinderen met een licht verstandelijke beperking (Rot, 2019)

Naast dat er bij de kinderen verschillende signalen naar voren komen van overvraging, roept zo'n situatie bij een begeleider ook bepaalde gevoelens, gedachten en gedrag op dat kan duiden op het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking (Rot, 2013). Deze signalen staan beschreven op de volgende pagina in Tabel 2.

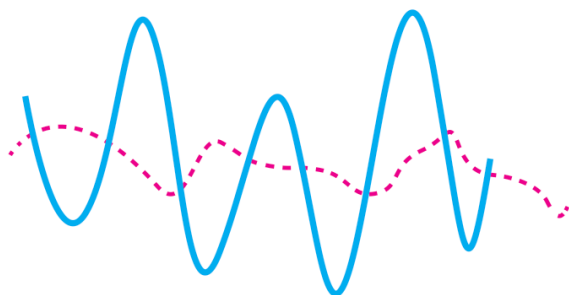
SIGNALEN VAN OVERVRAGING BIJ DE BEGELEIDER

- De begeleider begrijpt het kind niet;
- De begeleider raakt geïrriteerd door het gedrag van het kind;
- De begeleider raakt gefrustreerd door het gedrag van het kind;
- De begeleider heeft het gevoel dat er iets niet klopt;
- De begeleider heeft het gevoel dat hij geen aansluiting meer vinden bij het kind;
- De begeleider kan niet meer objectief naar de situatie kijken, alles wordt subjectief bekeken.

Tabel 2. Signalen van overvragen bij de begeleider (Rot, 2019)

2.3 PASSENDE ONDERSTEUNING

Als er een beperkte afstemming plaats vindt tussen het kind en begeleider, zal de ondersteuning niet passend zijn en wordt de kan vergroot dat het kind met een licht verstandelijke beperking wordt overvraagd. Afbeelding 3 laat deze beperkte afstemming zien. Bij een passende vorm van ondersteuning daarentegen gaat de begeleider opzoek naar een balans tussen het bieden van voldoende probeerruimte en het uitdagen van het kind, zonder teveel van het kind te vragen (Rot, 2013). Het afstemmen op wat het kind met een licht verstandelijke beperking nodig heeft is een dynamisch proces. Kinderen met een licht verstandelijke beperking functioneren niet in een rechte lijn, maar het functioneren verandert voortdurend (zie Afbeelding 3 en 4) (Vugts-de Groot, 2017). Bij het bieden van een passende ondersteuning zorgt de begeleider ervoor dat hij zoveel mogelijk aansluit bij de ondersteuningsbehoeften van het kind. De ene keer zal de begeleider een stapje achteruit moeten doen en de andere keer een stapje vooruit. Afbeelding 4 laat een goede afstemming tussen het kind en de begeleider zien (Rot, 2013). In Afbeelding 4 wordt het kind met een licht verstandelijke beperking uitgedaagd, waardoor groei mogelijk is (Rot, 2019).

Doorgetrokken lijn: **begeleider**

Stippellijn: **jongere**

Afbeelding 2. Schematische weergave van een beperkte afstemming tussen begeleider en kind (Rot, 2013).

Doorgetrokken lijn: **begeleider**

Stippellijn: **jongere**

Afbeelding 3. Schematische weergave van een goede afstemming tussen begeleider en kind (Rot, 2013).

Volgens Rot (2019, p. 4) kan de ondersteuningsbehoefte van kinderen met een licht verstandelijke beperking als volgt weergegeven:

- Ik wil het begrijpen, leg het mij daarom goed uit.
- Ik wil het kunnen, help me daarom en doe het voor.
- Ik wil het durven, bevestig mij daarom wat ik kan en goed doe.
- Ik wil mee kunnen komen en erbij horen, verplaats je dan in mij en denk met mij mee.

Dit zijn vier punten die een begeleider bij het bieden van een passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking in zijn achterhoofd moet houden. Om ervoor te zorgen dat de ondersteuning is afgestemd op kind met de licht verstandelijke beperking is het van belang dat de begeleider het niveau van functioneren kan inschatten (Rot, 2013), de manier van communiceren aanpast (De Beer, 2018) en regelmatig reflecteert (Rot, 2019). In de volgende paragrafen worden deze punten verder toegelicht.

INSCHATTEN VAN HET NIVEAU

Eén van de belangrijkste factoren in het bieden van een passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking die in de literatuur naar voren komt is het inschatten van het niveau van functioneren op cognitief, sociaal en emotioneel gebied. Echter is het inschatten van het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking geen eenvoudige opgave (Vugts-de Groot, 2017). Zoals eerder benoemd functioneren kinderen met een licht verstandelijke beperking op meerdere ontwikkelingsgebieden (cognitief, sociaal en emotioneel) op verschillend niveau (Rot, 2013). Door te weten op welk niveau het kind met een licht verstandelijke beperking functioneert kan de begeleider afstemmen op wat het kind nodig heeft. Het inschatten van het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking helpt de begeleider het gedrag beter te begrijpen en beter te plaatsen (Vugts-de Groot, 2017). Bij het inschatten van het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking is het van belang dat de begeleider het kind kent (Rot, 2013). Ieder kind met een licht verstandelijke beperking is hierin uniek en vraagt dus ook om een unieke aanpak (Vugts-de Groot, 2017).

De theorieën van Piaget (cognitieve ontwikkeling) en Došen (sociaal-emotionele ontwikkeling) helpen begeleiders het gedrag van het kind met een licht verstandelijke beperking beter te begrijpen (Vugts-de Groot, 2017). Echter zijn dit niet de enige hulpmiddelen om het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking in te schatten. Rot (2019) beschrijft dat de ondersteuning afhangt van de vaardigheden die een kind met een licht verstandelijke beperking bezit. Hoe meer vaardigheden een kind met een licht verstandelijke beperking bezit, hoe minder begeleiding het kind nodig heeft. Anderzijds hoe minder vaardigheden een kind met een licht verstandelijke beperking bezit, hoe meer begeleiding het kind nodig heeft. Een begeleider kan het niveau van een kind met een licht verstandelijke beperking inschatten door te kijken welke vaardigheden het kind wel al bezit en welke vaardigheden het kind nog niet bezit. Dit kan een begeleider doen door te kijken naar ontwikkelingsleeftijden (Vugts-de Groot, 2017) en ontwikkelingstaken (Rot, 2013).

NIVEAUDENKEN AAN DE HAND VAN ONTWIKKELINGSLEETIJDEN

Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking lopen de ontwikkelingsleeftijd en de kalenderleeftijd niet synchroon aan elkaar. Dit houdt in dat het kind op een lager niveau functioneert dan zijn/haar kalenderleeftijd (Rot, 2013). Vugts-de Groot (2017) heeft een manier ontwikkeld om de ontwikkelingsleeftijd van kinderen met een licht verstandelijke beperking in te schatten: het niveaudenken. Het niveaudenken helpt begeleiders kinderen met een licht verstandelijke beperking beter te begrijpen door middel van het gebruik van ontwikkelingsleeftijden. Om de kinderen met een licht verstandelijke beperking beter te begrijpen vergelijken we hun belevingswereld met die van kinderen zonder beperking. Het is bij niveaudenken van belang dat er geen sticker op het kind wordt geplakt met een ontwikkelingsleeftijd. Ieder kind is uniek. Ontwikkelingsleeftijden zeggen iets over de behoefte van het kind en daarmee ook welke ondersteuningsvragen het kind heeft. In Bijlage 2 staat een tabel met deze ondersteuningsbehoeften weergegeven.

ONTWIKKELINGSTAKEN

Een andere manier om het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking in te schatten, is door het kijken naar ontwikkelingstaken. De begeleiding van kinderen met een licht verstandelijke beperking richt zich op het aanleren van vaardigheden die horen bij de ontwikkelingstaken waar het kind mee te maken krijgt (Rot, 2019). Doordat kinderen met een licht verstandelijke beperking, beperkingen hebben op verschillende gebieden, vervullen zij bepaalde ontwikkelingstaken deels of helemaal op een latere leeftijd. Tijdens de adolescentiefase merken kinderen met een licht verstandelijke beperking dat zij steeds meer achterblijven in hun ontwikkeling op leeftijdsgenoten zonder beperking. Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben meer tijd nodig om vaardigheden aan te leren die horen bij ontwikkelingstaken (Rot, 2013). Het kan dus zijn dat een kind van vijftien jaar werkt aan ontwikkelingstaken vanuit zijn kalenderleeftijd (zoals seksualiteit), maar ook vanuit eerdere leeftijden (zoals het aangaan van sociale contacten) (Rot, 2019). Voor het bieden van de passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking is het belangrijk om te weten welke vaardigheden deze kinderen wel al bezitten en welke niet. Zo kan worden voorkomen dat kinderen met een licht verstandelijke beperking overvraagd worden, aangezien de begeleider beter kan aansluiten bij het kind (Rot, 2013). In Bijlage 3 staat een tabel met de ontwikkelingstaken per leeftijdscategorie weergegeven.

COMMUNICATIE

Mensen communiceren altijd en overal met elkaar. Communiceren is de uitwisseling van boodschappen tussen twee of meerdere personen (De Beer, 2018). Deze boodschappen bevatten informatie die gevormd wordt vanuit gedachten, gedrag en/of gevoelens. Er kan op twee verschillende manieren met elkaar gecommuniceerd worden. Ten eerste kan iemand verbaal communiceren. Dit houdt in dat iemand de boodschap in woorden vertelt tegen een ander. Ten tweede kan iemand ook non-verbaal communiceren. Bij non-verbale communicatie wordt door middel van lichaamstaal de boodschap aan een ander getoond. Met elkaar communiceren is nodig om deel te kunnen nemen aan de samenleving. Het is hierbij van belang dat de iemand de boodschap goed kan overbrengen en dat de boodschap door de ander goed wordt ontvangen zodat diegene er adequaat op kan reageren (Rot, 2013).

Juist kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben moeite met het goed overbrengen van een boodschap, het begrijpen van wat een ander bedoelt en het adequaat op reageren op de ontvangen boodschap. Dit komt onder andere doordat deze kinderen moeite hebben met het verwerken van veel informatie (Rot, 2013). Communicatie heeft een inhoudsniveau, dit is de letterlijke boodschap van wat er gecommuniceerd wordt. Naast het inhoudsniveau is er ook een betrekkningsniveau. Dit geeft informatie over hoe de inhoud van de boodschap door iemand anders opgevat kan worden (De Beer, 2018). Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben moeite met het betrekkningsniveau, doordat informatie op een andere manier verwerkt wordt (Rot, 2013). Taal als communicatiemiddel is vaak te moeilijk voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. Ze ervaren moeite met het verwerken van meerdere boodschappen tegelijk en hebben tijd nodig om één boodschap te verwerken (Rot, 2013). Daarnaast gebruiken kinderen met een licht verstandelijke beperking vaak taal waarvan ze eigenlijk de inhoud niet begrijpen, maar eerder ergens gehoord hebben (De Beer, 2018). Het risico dat kinderen met een licht verstandelijke beperking overvraagd worden in communicatie is groot (Rot, 2013).

Het is dus van belang dat begeleiders hun manier van communiceren in de ondersteuning richting kinderen met een licht verstandelijke beperking aanpassen. Notten en Spierings (2012), MEE Zuid-Holland Noord (2015) en Rot (2013) beschrijven een aantal tips voor begeleiders waardoor ze in de communicatie beter aan kunnen sluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. Ten eerste is het belangrijk dat de begeleider gebruik maakt van korte zinnen met daarin duidelijke woorden en het gebruik van figuurlijk taalgebruik vermijden. Hierbij is het van belang dat de begeleider rustig praat en de cliënt de ruimte geeft om de boodschap te verwerken. Daarnaast is het van belang dat de begeleider één onderwerp bespreekt, één vraag stelt en één opdracht geeft. Het is voor de cliënt helpend als er twee of drie keuzemogelijkheden aangeboden worden. Vervolgens is het van belang dat de begeleider de boodschap met regelmaat herhaalt en opdrachten voor doet of samen met de cliënt uitvoert. Het is vooral ook belangrijk dat de begeleiders bespreken wat goed gaat (Notten & Spierings, 2012; MEE Zuid-Holland Noord, 2015; Rot, 2013). Als laatste beschrijven Notten en Spierings (2012) nog het belang van het gebruik van plaatjes of foto's. Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben namelijk een relatief steker visueel werkgeheugen. Het is daardoor voor deze kinderen makkelijker om informatie te onthouden en informatie terug te kunnen halen als het wordt ondersteund door middel van plaatjes of foto's.

GEEF ME DE 5

Kinderen met een licht verstandelijke beperking hebben behoefte aan duidelijkheid vanuit de begeleider (De Beer, 2018). Geef me de 5 is een methodiek die helpend is voor iedereen die duidelijkheid nodig heeft, ook voor mensen met een licht verstandelijke beperking (Geef me de 5, z.d.). De Bruin (2004) beschrijft dat het belangrijk is om niet het negatieve gedrag zelf aan te pakken, maar juist de achterliggende oorzaak aan te pakken: onduidelijkheid. De Bruin ontwikkelde een methode om zo duidelijk mogelijk te kunnen communiceren waardoor kinderen zullen gaan doen wat van ze verwacht wordt. Deze duidelijkheid wordt gegeven aan de hand van vijf verschillende gebieden:

- 1 **WAT:** De taak die het kind moet uitvoeren.
- 2 **HOE:** De manier waarop het kind de taak moet uitvoeren.
- 3 **WANNEER:** Wanneer de taak begint en eindigt.
- 4 **WAAR:** De plek waar de taak uitgevoerd wordt.
- 5 **WIE:** De personen die erbij betrokken zijn.

REFLECTIEMODEL BALANS IN BEELD

Het is als begeleider van belang om veel tijd en aandacht te steken in het inschatten van het niveau van het kind met een licht verstandelijke beperking en het aanpassen van de communicatie. Maar zelfs dan kun je als begeleider overvraging niet altijd voorkomen. Het daarom van belang dat de begeleider regelmatig reflecteert op zijn/haar eigen handelen (Rot, 2013). Reflecteren is op een gestructureerde manier nadenken over ervaringen, zodat je deze ervaringen beter begrijpt en er betekenis aan kan geven. Het leerproces dat met reflecteren op gang wordt gebracht, zorgt bij de begeleider voor de mogelijkheid om van situaties te leren, zich hierin te ontwikkelen en het brengt bewustwording op gang. De begeleider kan hierdoor zijn manier van ondersteuning verbeteren, waardoor de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie met het kind wordt verbeterd. De kans dat het kind de keer erop wordt overvraagd verkleint (Rot, 2019). Zoals eerder benoemd laten kinderen met een licht verstandelijke beperking die overvraagd worden bepaalde signalen zien. Het is van belang dat de begeleider onderzoekt waar dit gedrag vandaan komt en bekijk hoe de manier van ondersteuning beter vorm geven kan worden (Rot, 2013). Reflecteren op de ondersteuning bij kinderen met een licht verstandelijke beperking houdt in dat je als begeleider veelvuldig stil staat bij de samenwerkingsrelatie met het kind en je eigen professionele handelen (Rot, 2019).

Rot (2019) heeft een reflectiemodel ontwikkeld die begeleiders ondersteuning bij het reflecteren: Balans in Beeld. Het reflectiemodel bestaat uit vier verschillende kaarten die elk bestaan uit twee delen. Het ene deel bevat vragen vanuit het perspectief van het kind en het andere deel bevat vragen vanuit het perspectief van de begeleider (Rot, 2019). Het reflectiemodel Balans in Beeld is weergegeven in Bijlage 4. Het reflectiemodel Balans in Beeld geeft twee verschillende inzichten. Enerzijds kan de begeleider nagaan door het invullen van de kaarten in welke mate hij/zij ondersteuning heeft geboden aan het kind. Anderzijds geeft het reflectiemodel ook inzicht in over welke vaardigheden het kind beschikt, waardoor de begeleider het niveau van functioneren in kan schatten. Door het reflectiemodel Balans in Beeld wordt ook duidelijk op welk gebied de begeleider het kind met de licht verstandelijke beperking heeft overvraagd (Rot, 2019).

SENSOPATISCH SPEL

Kinderen met een licht verstandelijke beperking zijn over het algemeen langer bezig met het betasten en onderzoeken van materialen dan kinderen die op een regulier niveau functioneren. Bij sensopatisch spel gaan kinderen spelen met ongevormde materialen, zoals water, zand, klei, scheerschuim, et cetera. Het gaat hierbij om dat het kind gelijktijdig sensorisch (voelen) en pathisch (ondergaan) bezig is met verschillende soorten materialen. Het is voor de ontwikkeling van kinderen van belang dat ze

ervaringen opdoen om de wereld om hun heen te verkennen (Roetink & Rolleman, 2008). Kinderen met een licht verstandelijke beperking gaan uit zichzelf minder op onderzoek uit dan kinderen die op een regulier niveau functioneren (Vugts-de Groot, 2017). Om de ontwikkeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking te bevorderen en ze te stimuleren om de wereld om hun heen te onderzoeken, is het van belang dat deze kinderen toegang hebben tot sensopatisch spel. Daarnaast worden er bij het inzetten van sensopatisch spel geen hoge verwachtingen gesteld aan het kind met de licht verstandelijke beperking, hierdoor sluit het aan bij het niveau van functioneren en wordt voorkomen dat het kind wordt overvraagd (Roetink & Rolleman, 2008).

HOOFDSTUK 3. METHODOLOGIE

3.1 ONDERZOEKSPOPULATIE EN STEEKPROEF

In deze paragraaf worden de onderzoekspopulatie en gekozen steekproef van het onderzoek beschreven. De onderzoekspopulatie is de gehele groep mensen over wie de onderzoeker uitspraken doet. De steekproef is een geringere groep mensen uit de onderzoekspopulatie. Deze geringere groep mensen samen geven een afspiegeling van de onderzoekspopulatie (Van der Donk & Van Lanen, 2019). Als laatste wordt de waarborging van de anonimiteit van de respondenten in dit onderzoek toegelicht.

ONDERZOEKSPOPULATIE

Er wordt in dit rapport onderzoek gedaan naar hoe de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X door middel van passende ondersteuning beter kunnen aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, waardoor wordt voorkomen dat zij worden overvraagd. De onderzoekspopulatie bestaat binnen dit onderzoek uit de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X. De onderzoekspopulatie varieert van in leeftijd, opleiding, werkervaring en functie. Op dit moment (juni 2020) werken er 67 begeleiders op de dagbesteding.

STEEKPROEF

Het is binnen dit onderzoek niet haalbaar om binnen de gestelde tijd de gehele onderzoekspopulatie te bevragen, aangezien de gehele onderzoekspopulatie te groot is. Er is daarom binnen dit onderzoek ervoor gekozen om binnen de gehele onderzoekspopulatie een selecte steekproeftrekking te doen. Bij een selecte steekproeftrekking worden de respondenten gekozen vanuit de overwegingen van de onderzoeker. Hierbij heeft de onderzoeker de strategie aspectenmethode gebruikt. Hierbij kijkt de onderzoeker vanuit welke invalshoeken het onderwerp bekeken kan worden. Hierdoor zorgt de onderzoeker ervoor dat alle belangrijke aspecten worden vertegenwoordigd (Van der Donk & Van Lanen, 2019). De onderzoeker heeft besloten om respondenten vanuit verschillende lagen (functies) te bevragen; zorgcoördinator dagbesteding, dagverantwoordelijken, gespecialiseerd begeleiders, begeleiders en stagiaires (zie Tabel 3). Zo kan het onderzoeksthema vanuit verschillende standpunten worden bekeken en worden de belangrijke aspecten vertegenwoordigd.

Om een brede beeldvorming te krijgen van het huidige probleem, is het van belang dat de steekproef representatief is. Dit houdt in dat de steekproef zoveel mogelijk overeenkomstige kenmerken heeft met de onderzoekspopulatie (Van der Donk & Van Lanen, 2019). Waardoor er uiteindelijk zoveel mogelijk informatie wordt verkregen omtrent het onderzoeksthema; het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Door het verstrekken van deze informatie zullen de deelvragen beantwoord kunnen worden. Om ervoor te zorgen dat de steekproef zoveel mogelijk overeenkomstige kenmerken heeft, heeft de onderzoeker ervoor gekozen om naast de functies van de respondenten, ook te kijken naar leeftijd, opleiding en werkervaring. Aan deze kenmerken worden geen specifieke eisen verbonden, maar er wordt gekeken naar de diversiteit onder deze kenmerken. Dit houdt bij leeftijd in dat er

respondenten worden geworven uit verschillende leeftijdscategorieën. Hier zit geen minimum of maximum leeftijd aan vast. Dit houdt bij opleiding in dat er respondenten met zowel een hbo als mbo diploma worden geworven en respondenten met verschillende soorten opleidingen, zoals; Pabo, Social Work, Pedagogiek, Pedagogisch werker jeugdzorg, et cetera. Als laatste houdt dit bij werkervaring in dat er respondenten geworven worden met verschillende jaren werkervaring. Hier zit geen minimum of maximum aan vast. Om de kwaliteit van het onderzoek te vergroten wordt er gecheckt of de respondent ervaring heeft met het werken met kinderen met een licht verstandelijke beperking (de doelgroep).

Na het doen van de selecte steekproefftrekking met als strategie aspectenmethode en het nagaan van de gehele onderzoekspopulatie met bovenstaande selectiecriteria, zijn er tien begeleiders werkzaam op de dagbesteding binnen instelling X geworven. Er is in Tabel 3 een overzicht weergegeven van deze respondenten.

Respondent	Leeftijd	Opleiding	Werkervaring	Functie	Ervaring met de doelgroep	Membercheck
R1	41 – 50	Pabo hbo	4 jaar	Zorgcoördinator dagbesteding	✓	✓
R2	31 – 40	Pabo hbo	10 jaar	Dagverantwoordelijke	✓	✓
R3	21 – 30	Social Work hbo	7 jaar	Dagverantwoordelijke	✓	✓
R4	41 – 50	Social Work hbo	20 jaar	Gespecialiseerd begeleider	✓	
R5	31 – 40	Social Work hbo	9 jaar	Gespecialiseerd begeleider	✓	✓
R6	21 – 30	Pedagogisch werker jeugdzorg mbo	4 jaar	Begeleider	✓	✓
R7	21 – 30	Pedagogiek hbo	6 jaar vanuit stages	Begeleider	✓	✓
R8	21 – 30	CIOS mbo	6 jaar	Begeleider	✓	
R9	18 – 20	Pedagogiek hbo	2 jaar vanuit stages	Stagiaire	✓	✓
R10	21 – 30	Pedagogiek hbo	2 jaar vanuit stages	Stagiaire	✓	✓

Tabel 3. Respondenten overzicht

WAARBORGEN VAN ANONIMITEIT

Er is binnen dit onderzoek aandacht geweest voor de anonimiteit van de organisatie en de respondenten. Dit zorgt ervoor dat de respondenten zo eerlijk en open mogelijk antwoord kunnen geven op de gestelde vragen (Baarda et al., 2018). De anonimiteit wordt binnen dit onderzoek gewaarborgd doordat de naam van de organisatie wordt geanonimiseerd. De naam van de organisatie is in dit onderzoek vervangen door 'instelling X'. Informatie over de instelling wordt verwezen middels persoonlijke communicatie, waardoor de organisatie niet herleidbaar is. Daarnaast worden in dit

onderzoek de namen van de respondenten geanonimiseerd. De respondenten worden weergegeven met cijfers, zoals; 'Respondent 1', et cetera. Naast het anonimiseren van de namen van de organisatie en de respondenten, wordt er in dit onderzoek ook zorgvuldig omgegaan met de geluids- en beeldopnames van de interviews. Deze geluids- en beeldopnames worden niet openbaar gemaakt en zullen worden verwijderd na het afronden van het onderzoek. De onderzoeker heeft respondenten benaderd door middel van een e-mail. Deze e-mail is per respondent afzonderlijk gestuurd, zodat de respondenten niet van elkaars deelname aan het onderzoek op de hoogte zijn. Hierdoor wordt de anonimiteit van de respondenten gewaarborgd.

3.2 DATAVERZAMELINGSMETHODE

Binnen dit onderzoek is er gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Bij kwalitatieve onderzoeksmethodes wordt onderzoek gedaan naar complexe problematieken in de praktijk (Boeije, 2014). Binnen dit onderzoek wordt onderzoek gedaan naar de complexe problematiek van het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking door de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X. Er is daarnaast gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode, omdat het binnen dit onderzoek gaat om het beter begrijpen van het praktijkprobleem en het kijken naar eventuele verbeterpunten. Er wordt daarom een onderzoeksbenadering gebruikt die gericht is op praktijkonderzoek. Bij een kwalitatief onderzoek gaat het om het verkrijgen van kennis en inzichten over een bepaald thema door het bestuderen van verschillende meningen, behoeften en perspectieven (Boeije, 2014). Hierbij probeert de onderzoeker het praktijkprobleem te begrijpen vanuit het perspectief vanuit de respondenten (Van der Donk & Van Lanen, 2019). Doordat er binnen dit onderzoek gekeken wordt naar de verschillende meningen, behoeften en perspectieven van uit de respondenten, voldoet de onderzoeksbenadering binnen dit onderzoek aan de kwalitatieve onderzoeksmethode. Gezien de aard van de probleemstelling en vraagstelling is de kwalitatieve onderzoeksmethode het meest passend.

De data die in dit onderzoek wordt verzameld moet bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Binnen dit onderzoek is het van belang dat de dataverzameling gericht wordt op het verkrijgen van inzichten en ervaringen (Van der Donk & Van Lanen, 2019). Daarom wordt er in dit onderzoek data verzameld aan de hand van semigestructureerde interviews. Het instrument dat in dit onderzoek is gebruikt wordt in paragraaf 3.3 verder uitgewerkt. Het gekozen meetinstrument sluit aan bij de kwalitatieve onderzoeksmethode. In vraagstelling wordt mede gevraagd naar de kennis, ervaringen en beleving van de respondenten met betrekking tot het onderzoeksthema. Hierdoor kan de juiste data worden verzameld, waardoor er correct antwoord kan worden gegeven op de vraagstelling. Dit bevordert de kwaliteit van het onderzoek.

ETHISCHE VERANTWOORDING

Er zijn gedurende het onderzoek ethische overwegingen gemaakt. Van der Donk en Van Lanen (2019) beschrijven dat het van belang is dat er door de onderzoeker toestemming gevraagd wordt aan de organisatie. De onderzoeker heeft contact gelegd met de zorgcoördinator van de dagbesteding van

instelling X om toestemming te vragen voor het mogen uitvoeren van het onderzoek. Baarda et al. (2018) beschrijft een aantal ethische eisen waaraan een onderzoek moet voldoen die betrekking hebben op zowel de respondenten als de onderzoeker zelf. Als eerste geldt dat de respondenten voorzien zijn van de juiste informatie over het onderzoek. De respondenten zijn in dit onderzoek per e-mail benaderd met informatie over het onderzoek. Bij een akkoord voor deelname kregen de respondent een e-mail met informatie over het onderzoeksthema, onderzoeksdoel en uitleg over het opnamen van het interview. Als tweede geldt vrijwillige medewerking (Baarda et al., 2018). De respondenten hebben op geheel vrijwillige basis deelgenomen aan dit onderzoek. Dit is opgenomen in de toestemmingsverklaring die de respondenten ondertekend hebben. Deze toestemmingsverklaring wordt ook wel een informed consent genoemd (Boeijs, 2014). Het informed consent is weergegeven in Bijlage 5. Als laatste geldt het waarborgen van de anonimiteit als ethische eis (Baarda et al., 2018). Binnen dit onderzoek is er op een zorgvuldige manier rekening gehouden met het waarborgen van de anonimiteit van de respondenten en de instelling. Een ethische eis waar de onderzoeker aan dient te voldoen is dat het onderzoek op een wetenschappelijke manier wordt verantwoord (Baarda et al., 2018). Binnen dit onderzoek is er gebruikt gemaakt van diverse wetenschappelijke bronnen om dit te waarborgen.

3.3 MEETINSTRUMENT

Binnen dit onderzoek wordt er data verzameld aan de hand van semigestructureerd interviews. Bij semigestructureerde interviews zijn de meeste relevante topics vastgesteld, maar is er ook ruimte voor het doorvragen. Hierdoor heeft de onderzoeker de mogelijkheid om extra uitleg en diepgang te vragen, waardoor de onderzoeker meer zicht krijgt op de inzichten en ervaringen van de respondenten. Voor een semigestructureerd interview is een topiclijst nodig. Een topiclijst is een lijst die voorafgaande het interview gemaakt dient te worden. Deze lijst bevat de meeste relevante onderwerpen die aan bod dienen te komen (Baarda et al., 2018). Binnen dit onderzoek is er een topiclijst gemaakt. Deze topiclijst is weergegeven in Bijlage 6.

ONDERBOUWING TOPICLIJST

Een goed interview begint met een inleiding, daarna volgt er een kern en eindigt met een slot (Van der Donk & Van Lanen, 2019). In de topiclijst van dit onderzoek wordt in de inleiding de respondent welkom geheten, het onderzoeksthema en onderzoeksdoel toegelicht, wordt er toestemming gevraagd voor het opnemen van het interview en krijgt de respondent aan het einde van de inleiding nog de ruimte om vragen te stellen. In de kern komen de vragen naar voren die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen (Van der Donk & Van Lanen, 2019). In de topiclijst van dit onderzoek begint de kern met vragen over persoonsgegevens. Vervolgens komen de topics aan bod die belangrijk zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Deze topics komen voort uit het theoretisch kader: de beschrijving van een licht verstandelijke beperking, het overvragen en het bieden van de passende ondersteuning. De topiclijst eindigt met een slot. Hierin krijgt de respondent de mogelijkheid voor het stellen van vragen, de manier van dataverwerking wordt uitgelegd en de respondent wordt bedankt voor de deelname aan het onderzoek. Eveneens wordt er aan de respondent gevraagd of hij/zij een

membercheck wilt geven. Dit houdt in dat respondent het transcript van het interview controleert (Baarda et al., 2018). Dit draagt bij aan de kwaliteit van het onderzoek.

BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT VAN DE TOPICLIJST

Betrouwbaarheid is de mate waarin de resultaten die voortvloeien uit de interviews onafhankelijk zijn van toeval. Het gaat erom dat de resultaten van het onderzoek zoveel mogelijk de werkelijke situatie belichten (Baarda et al., 2018). Validiteit betekent dat de onderzoeker meet wat hij wilt weten. Het gaat bij validiteit erom dat de onderzoeker de juiste vragen en topics opstelt die het onderzoeksthema beschrijven (Boeije, 2014). De betrouwbaarheid en validiteit van het meetinstrument wordt in dit onderzoek gewaarborgd doordat de onderzoeker uitgebreid onderzoek heeft gedaan naar het onderzoeksthema en dit onder andere is verwerkt in het theoretisch kader. Vanuit het theoretisch kader is er een operationaliseringstabel samengesteld (zie Bijlage 7). Hierin worden de belangrijkste onderwerpen uit het theoretisch kader uitgelicht. Het theoretisch kader vloeit voort uit de vraagstelling, waardoor de onderwerpen uit de operationaliseringstabel aansluiten bij de vraagstelling. Vanuit de operationaliseringstabel heeft de onderzoeker de topiclijst opgesteld. Bovendien kan door middel van een proefinterview worden nagegaan of met de beschreven topics de juiste informatie vergaard kan worden (Baarda et al., 2018). In dit onderzoek heeft er een proefinterview plaatsgevonden met een begeleider van instelling X om de topiclijst te testen.

3.4 DATA-ANALYSE

De data die voortkomt uit de interviews is de basis voor de resultaten van dit onderzoek. De interviews worden opgenomen. Vervolgens worden de interviews letterlijk getranscribeerd. Nadat de interviews zijn getranscribeerd wordt de verkregen data geanalyseerd. Dit wordt gedaan volgens de drie stappen van coderen die staan beschreven in de volgende subparagrafen: open coderen, axiale codering en selectieve codering. De codeboom die voortkomt uit het coderen is weergegeven in Bijlage 8.

OPEN CODEREN

Van der Donk en Van Lanen (2019) beschrijven open coderen als het opdelen van de verkregen data in tekstfragmenten. Dit kunnen een aantal woorden of zinnen zijn, die betrekking hebben op hetzelfde onderwerp. Deze tekstfragmenten krijgen een code (Boeije, 2014). Codes zorgen ervoor dat de verkregen data overzichtelijk wordt (Baarda et al., 2018). Binnen dit onderzoek zal de verkregen data eerst worden gecodeerd middels open coderen. Hierbij wordt eerst alle verkregen data opgedeeld in tekstfragmenten. Het open coderen wordt in een document op een laptop uitgevoerd. Vervolgens wordt gekeken of het tekstfragment relevant is voor het onderzoek. Daarna krijgt het tekstfragment een code. De onderzoeker gaat hierbij de koppeling maken met de probleemstelling en het theoretisch van het onderzoek om te kijken of daar codes in beschreven staan die gekoppeld kunnen worden aan de tekstfragmenten. Door het open coderen wordt er een eerste opzet van de codeboom gemaakt (Boeije, 2014).

AXIAAL CODEREN

De tweede stap van het coderen is axiaal coderen. Boeije (2014) beschrijft axiaal coderen als het achterhalen van de belangrijke categorieën en het beschrijven van de betekenis ervan. Bij het axiaal coderen gaat de onderzoeker opzoek naar achterliggende dimensies. De belangrijkste handeling bij het axiaal coderen is het vergelijken van de tekstfragmenten. Hierdoor komen overeenkomsten en verschillen tussen codes naar voren, waardoor er achterliggende factoren naar voren komen (Baarda et al., 2018). Na het open coderen wordt in dit onderzoek de verkregen data axiaal gecodeerd. Dat wordt binnen dit onderzoek gedaan door codes samen te voegen, te splitsen, te hernoemen en nieuwe codes te creëren. Hierbij wordt gekeken welke code het meest geschikt is. Vervolgens worden codes die over hetzelfde onderwerp gaan bij elkaar gezet en worden deze codes verdeeld in hoofdcodes en subcodes. Door het axiaal coderen ontstaat er hiërarchische structuur in de codeboom (Boeije, 2014).

SELECTIEF CODEREN

De laatste stap van het coderen is selectief coderen. Boeije (2014) beschrijft selectief coderen als de samenstelling van de resultaten door verbanden te leggen tussen de verschillende categorieën die voortkomen uit de tweede fase van het coderen. Hierbij worden ook vergelijkingen gemaakt met de literatuur. Waardoor overeenkomsten, verschillen, verhaallijnen, samenhang en patronen naar voren komen (Baarda et al., 2018). Binnen dit onderzoek wordt als laatste de verkregen data selectief gecodeerd. Dit wordt gedaan door vast te stellen op basis van de frequentie waarin verschillende codes terugkeren in de data. Vervolgens wordt er gekeken naar uitzonderingen en wordt er een koppeling gemaakt met de literatuur. Hierdoor ontstaan er bevindingen en conclusies die antwoord geven op de onderzoeksvragen. Na het analyseren van de data worden deze bevindingen en conclusies verwerkt in de resultaten (hoofdstuk vier), de conclusies en de aanbevelingen (hoofdstuk vijf).

HOOFDSTUK 4. RESULTATEN

In dit onderzoek zijn er uiteindelijk negen interviews afgenomen. Wegens saturatie heeft de onderzoeker besloten om het interview met Respondent 7 te laten vervallen. Saturatie houdt in dat er geen nieuwe informatie uit de interviews naar voren komt (Baarda et al., 2018). Na zes interviews kwam er geen nieuwe informatie meer naar voren in de interviews.

4.1 DEELVRAAG 1

Hoe schatten de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment het cognitief, sociaal en emotioneel functioneren van de kinderen met een licht verstandelijke beperking in?

Uit de interviews komt naar voren dat de begeleiders op dit moment niet voldoende kijken naar het niveau van functioneren. De respondenten geven aan dat ze het inschatten van het niveau van functioneren op cognitief, sociaal en emotioneel gebied over het algemeen moeilijk vinden. Dit komt volgens de respondenten doordat de kennis over de beperkingen in functioneren bij de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X beperking ontbreekt. Alsook de handvaten hoe ingestoken moet worden op deze beperkingen in het functioneren. Rot (2013) beschrijft het belang van het inschatten van het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Als een begeleider weet op welk niveau het kind functioneert kan de begeleider ondersteuning bieden die passend is.

Uit de interviews kwamen vier algemene aspecten naar voren waarbij de respondenten aangaven hoe ze het niveau van functioneren inschatten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. Ten eerste benoemden de respondenten het observeren van gedrag en het geven van opdrachten. Als voorbeeld benoemde Respondent 3:

“Bijvoorbeeld op het moment dat je met een cliënt één op één bent, en je zoekt daarin aansluiting op...bij een groep bijvoorbeeld. Op het moment dat dat goed gaat kan je steeds meer andere individuen binnen die groep plaatsen om te kijken vanaf wanneer verliest hij het overzicht en waar gaat het fout”.

Ten tweede benoemden de respondenten dat ze bij kinderen met een licht verstandelijke beperking bij voorbaat al lager inschatten dan hun kalenderleeftijd. Hierbij benoemden de respondenten ook dat ze kijken naar hoe het kind met een licht verstandelijke beperking functioneert ten opzichte van een kind van met dezelfde kalenderleeftijd zonder beperking. Ten derde benoemen de respondenten dat ze het functioneren inschatten vanuit de samenwerkingsrelatie die ze met de cliënt hebben. In de literatuur beschrijft Rot (2013) dat bij het inschatten van het niveau van kinderen van belang is dat de begeleider het kind kent. Hierin is het belangrijk dat de begeleider een goede samenwerkingsrelatie heeft met het kind. Als laatste geven nog drie respondenten aan dat ze vooral vanuit hun gevoel het niveau van functioneren inschatten.

Uit de interviews komt naar voren dat er weinig verschil zit tussen het inschatten van het cognitief, sociaal en emotioneel functioneren. Echter geven de respondenten bij het cognitief functioneren een extra ding aan waar ze naar kijken, namelijk de IQ-gegevens van het kind. Zodra ze zien dat het kind een lagere IQ-score heeft, weten ze dat ze het cognitief functioneren lager moeten inschatten. Echter weet geen enkele respondent de juiste IQ-score te benoemen van een kind met een licht verstandelijke beperking is. De Beer (2018) beschrijft dat de IQ-score van een kind met een licht verstandelijke beperking zich bevindt tussen de 50 – 75. De meeste respondenten zaten hier boven, namelijk tussen de 80 – 100. De respondenten laten de IQ-score leidend zijn om te bepalen of kinderen een licht verstandelijke beperking hebben. Uit de literatuur blijkt dat een IQ-score slechts een signaal is van een licht verstandelijke beperking (Transitiebureau Jeugd, 2014) en dat het belangrijk is om ook naar de andere kenmerken, zoals het sociaal en emotioneel functioneren, te kijken (Rot, 2013). Tevens geven twee respondenten geven aan dat ze niet weten wat een IQ-score inhoudt.

Alle respondenten geven aan dat er op het moment geen hulpmiddelen ter beschikking zijn binnen instelling X om het niveau van functioneren in te schatten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. Echter zouden zes van de negen respondenten wel behoefte hebben deze aan hulpmiddelen.

4.2 DEELVRAAG 2

Hoe bieden de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking?

Zes van de negen respondenten geven aan dat ze gebruik maken van korte boodschappen richting kinderen met een licht verstandelijke beperking en maar één opdracht tegelijkertijd geven. Eveneens geven drie respondenten aan dat ze controleren of het kind de boodschap begrepen heeft door te vragen aan het kind om de opdracht te herhalen. Verder geven de respondenten aan dat ze zoveel mogelijk eenvoudig taalgebruik proberen te gebruiken en zowel figuurlijk taalgebruik als woordgrapjes proberen te vermijden. De respondenten geven ook aan dat ze hun spreektempo aanpassen. Zoals beschreven staat in paragraaf 2.3 in dit onderzoek, beschrijven Notten en Spierings (2012), MEE Zuid-Holland Noord (2015) en Rot (2013) dat bovenstaande punten belangrijk zijn in de communicatie met kinderen met een licht verstandelijke beperking. Eveneens benoemen de respondenten dat het van belang is om het kind verwerkingstijd te geven om de boodschap te verwerken. Bij kinderen met een licht verstandelijke beperking is het denken beperkt ontwikkeld (Rot, 2013) en verlopen de denkprocessen langzamer (Douma, 2018), waardoor het van belang is om deze kinderen extra tijd te geven om hetgeen wat gezegd is te laten verwerken (Rot, 2013). Als laatste geven drie respondenten aan dat ze proberen om gesprekken visueel te ondersteunen door te tekenen en door het gebruik van pictogrammen. Notten en Spierings (2012) beschrijven dat kinderen met een licht verstandelijke beperking over het algemeen een sterker visueel werkgeheugen hebben, waardoor ze makkelijk informatie onthouden en terug kunnen halen als het wordt ondersteund door visueel materiaal. Als

laatste geeft één respondent aan gebruik te maken van de methode Geef me de 5 om haar communicatie duidelijker te maken.

Op het gebied van reflecteren geven alle respondenten aan dat ze regelmatig kijken naar het eigen handelen. Dit is vooral op momenten wanneer er een situatie zich heeft voorgedaan waarin de respondent het kind met een licht verstandelijke beperking overvraagd heeft. Rot (2019) beschrijft dat het van belang is dat begeleiders regelmatig reflecteren op hun eigen handelen, zodat de manier van ondersteunen verbeterd kan worden en de kans op overvraging verkleint. De respondenten geven aan te reflecteren door te sparren met collega's, het alleen te doen of te doen samen met het kind. In de interviews komt naar voren dat het belangrijk is om als begeleider een bepaalde visie te hebben als het gaat om negatief gedrag vanuit kinderen met een licht verstandelijke beperking. Deze kinderen zijn niet opzettelijk dwars, maar het gedrag komt ergens vandaan. Als een kind negatief gedrag vertoont is de ondersteuning van de begeleider niet passend op een bepaald gebied. Door te reflecteren kan de begeleider erachter komen waar de ondersteuning niet passend is en dit aanpassen (Rot, 2019).

4.3 DEELVRAAG 3

Welke krachten en belemmeringen ervaren de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X als het gaat om het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking?

Er komen in de interviews een aantal krachten naar voren die gericht zijn op het bieden van ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking. De één-op-één begeleiding die instelling X binnen de dagbesteding aan bied is passend voor kinderen met een licht verstandelijke beperking passend. Ook geven de respondenten aan dat ze opdrachten voor doen, samen met het kind uitvoeren of een ander kind dat het wel snapt laat helpen. Twee respondenten geven aan dat ze merken dat kinderen met een licht verstandelijke beperking heel graag met zand, water en klei spelen. Deze twee respondenten proberen deze activiteiten dan ook al zo veel mogelijk in te zetten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking. In de literatuur is benoemd dat het inzetten van dit sensopatisch spel, het spelen met ongevormde materialen als zand, water, klei, et cetera, goed is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking (Roetink & Rolleman, 2008). Bovendien erkennen alle respondenten het belang van het hebben van een goede samenwerkingsrelatie waarin de begeleider de cliënt goed kent. Als laatste is het inzetten van visuele middelen, zoals pictogrammen en het tekenen een kracht in het bieden van ondersteuning.

Echter komen er ook een aantal belemmeringen in de interviews naar voren die de respondenten ervaren als het gaat om het bieden van passende ondersteuning. Als eerste geven respondenten aan vaak niet op de hoogte te zijn of een kind een licht verstandelijke beperking heeft. In het dossier staan alleen de IQ-gegevens weergegeven. Zoals uit de literatuur blijkt zegt een IQ-score niet alles (Rot, 2013). De respondenten geven hierin ook aan dat het gezien de grote van instelling X onmogelijk is om van

elk kind alles te weten, zoals problematieken en IQ-gegevens. Als tweede geven de begeleiders aan dat ze de één-op-vijf begeleiding ook als belemmering ervaren. Door de één-op-vijf begeleiding en de diversiteit van kinderen moeten de begeleiders hun aandacht verdelen. Respondent 4 benoemt hierin dat kinderen met een licht verstandelijke beperking iemand naast hun nodig hebben die hun helpen met het maken van een vertaling van situaties, omdat ze anders de situaties niet begrijpen. Door de één-op-vijf begeleiding is het niet altijd mogelijk om een kind met een licht verstandelijke beperking de aandacht te geven die het kind nodig heeft. Er zitten namelijk nog andere kinderen met allemaal verschillende problematieken en niveaus van functioneren in een groep. Als derde benoemde de respondenten dat door de huidige indeling van de dagbesteding het lastig is om een goede samenwerkingsrelatie met de cliënt op te bouwen en de cliënt echt goed te leren kennen. De kinderen kunnen namelijk zelf kiezen bij welke activiteit ze willen aansluiten. Hierdoor kan het zijn dat de begeleider een kind een paar weken niet onder begeleiding heeft. Hierdoor is het ook lastig om doelgericht met het kind te werken. Zo zegt Respondent 2 hierover: *“Bijvoorbeeld spelletjes doen is omgaan met winnen en verliezen, maar ja goed weet jij veel op een gegeven moment of iemand wel of niet tegen zijn verlies kan als je hem een paar weken niet gezien hebt”*. Uit dit citaat blijkt dat het voor de begeleiders lastig is om te weten wat de kinderen nodig hebben als ze het kind niet wekelijks begeleiden. Als laatste gaven drie respondenten de overgang van de blauwe groep naar de gele groep aan als belemmering. De respondenten geven aan dat kinderen met een licht verstandelijke beperking moeite hebben met het functioneren op de gele groep. Kinderen met een licht verstandelijke beperking functioneren lager dan hun eigen kalenderleeftijd. Als deze kinderen tien jaar zijn, wordt van hun verwacht dat ze kunnen functioneren op de gele groep. Echter blijkt in de praktijk dat het verschil in functioneren met leeftijdgenootjes dan te groot wordt, waardoor de kinderen met een licht verstandelijke beperking niet goed mee kunnen met de groep. Hierdoor laten deze kinderen veel signalen van overvragen zien. De signalen van overvragen die de begeleiders zien staan beschreven in paragraaf 4.4. De respondenten geven aan dat het niet passend is als deze kinderen op de blauwe groep blijven, aangezien het leeftijdsverschil dan te groot wordt.

4.4 DEELVRAAG 4

Welke ervaringen hebben de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X met het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking?

Alle respondenten geven aan dat overvraging bij kinderen met een licht verstandelijke beperking dagelijks voorkomt op de dagbesteding binnen instelling X. Alle respondenten konden een voorbeeld benoemen waarin ze een cliënt met een licht verstandelijke beperking hadden overvraagd. Onderstaand een voorbeeld van Respondent 9:

“We waren een knutselactiviteit aan het doen en we gingen een vlieger maken. En cliënt A vroeg eigenlijk in eerste instantie van: ‘wat is een vlieger?’. En ik dacht: ‘oh daar heb ik me niet goed op voorbereid’, want ik was ervan uit gegaan dat iedereen wel wist wat een

vlieger zou zijn. (...) Ja en je merkt eigenlijk de hele activiteit door dat ze nog steeds was van “wat is nou een vlieger, wat is nou een vlieger”. (...) Maar doordat ik een groepje van vijf jongeren had, was het best wel lastig, je moet iedereen dan ook wel gewoon evenveel aandacht geven met het maken van die vlieger en de een doet het sneller dan de ander. Maar bij cliënt A kwam totaal geen vooruitgang in en ze was niet eens begonnen”.

De respondenten geven aan dat er bij het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking drie factoren een rol spelen. Deze factoren zijn: kind-, begeleider- en instellingfactoren. Bij kindfactoren worden de oorzaken van overvragen gezocht bij het kind zelf. Respondenten geven namelijk aan dat het kind zichzelf kan overschatten en daardoor zichzelf overvraagd. Daarnaast kan het kind verbloemen als hij/zij iets niet begrepen heeft, doordat het kind verbaal sterk is. Hierdoor het lijkt alsof het kind het begrepen heeft, terwijl het kind het niet begrijpt. Bovendien is aan de buitenkant dikwijls niet te zien dat een kind een licht verstandelijke beperking heeft, waardoor de begeleiders het kind eerder zullen overvragen. Respondent 2 zegt hierover: *“Ergens zit er een verwachting van ons als je aan iemand niet ziet dat hij beperkt is, dat ze het wel snappen.”*.

De tweede factor zijn begeleiderfactoren. Hierbij worden de oorzaken van overvragen gezocht bij de begeleider. De respondenten geven aan dat begeleiders vaak te veel verwachten van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Verder maakt het gebrek aan kennis en ervaring dat kinderen met een licht verstandelijke beperking overvraagd worden binnen de dagbesteding van instelling X. In de literatuur wordt het ontbreken van kennis bij begeleiders een van de hoofdoorzaken genoemd bij het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking (CCV, 2016). De respondenten geven aan dat de begeleiders nog niet bewust zijn van het feit dat er een aantal kinderen op instelling X rondlopen en zij een andere vorm van ondersteuning nodig hebben dan de kinderen die op een regulier niveau functioneren. Ook weten niet alle begeleiders welk kind een licht verstandelijke beperking heeft. Daarnaast geven de begeleiders aan dat de communicatie onder de begeleiders onderling en de communicatie richting de kinderen met een licht verstandelijke beperking niet goed is afgestemd. Als laatste benoemen de begeleiders dat de signalen van overvragen niet tijdig worden herkend. Het is als begeleider van belang dat je de signalen van overvragen in een vroeg stadium herkent, zowel bij jezelf als bij het kind. De begeleider kan dan de ondersteuning aanpassen, waardoor er beter aangesloten kan worden bij het kind met een licht verstandelijke beperking en de ontwikkeling gestimuleerd wordt (Rot, 2013).

De derde factor zijn instellingfactoren. Hierbij worden de oorzaken van overvragen gezocht bij de instelling. De respondenten geven aan dat de één-op-vijf begeleiding ook bijdraagt aan het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Door de één-op-vijf begeleiding is er niet altijd genoeg aandacht om de kinderen met een licht verstandelijke beperking de extra uitleg en ondersteuning te geven die dat zij nodig hebben. Ook geven de respondenten aan dat de diversiteit van kinderen zorgt voor het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Door het hebben van verschillende problematieken en niveaus van functioneren is het voor begeleiders heel

lastig om bij ieder kind aan te sluiten en ieder kind de passende ondersteuning te bieden die dat hij/zij nodig heeft. Echter zien vier respondenten ook het voordeel in van deze diversiteit in kinderen. Kinderen kunnen namelijk op deze manier veel van elkaar leren en daarnaast zorgt deze diversiteit van kinderen voor een afspiegeling van de samenleving. Als laatste geven de respondenten aan dat door de huidige indeling van de dagbesteding het lastig is voor begeleiders om een samenwerkingsrelatie op te bouwen met de kinderen. Hierdoor wordt het moeilijk voor de begeleiders om het niveau van functioneren in te schatten, met als gevolg dat deze kinderen worden overvraagd.

De respondenten hebben ook een aantal internaliserende en externaliserende signalen benoemd die zij herkennen bij het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking. Internaliserende signalen zijn dat het kind in zichzelf gekeerd is of blokkeert. Uit de interviews komt naar voren dat de respondenten meer externaliserende signalen zien, namelijk; dwars gedrag, verbloemen, overcompenseren, clownesk gedrag, frustratie, boosheid, verbale agressie, fysieke agressie en schreeuwen. Ook merken de respondenten dat ze soms een heel ander antwoord terug krijgen op de vraag die dat ze gesteld hadden. Vaak is dit een antwoord dat niks te maken heeft met de vraag die gesteld is. De signalen die bovenstaand beschreven staan komen overeen met de signalen die Rot (2019) heeft beschreven in de literatuur. Deze signalen staan beschreven in Tabel 1 in paragraaf 2.2. Het merendeel van de respondenten geeft aan dat ze bij zichzelf geen signalen merken van overvragen. Twee respondenten herkennen het als ze zich machteloos voelen en een andere respondent als ze zich gefrustreerd en geïrriteerd voelt.

4.5 DEELVRAAG 5

Wat zijn de behoeften van de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X om beter aan te kunnen sluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking om te voorkomen dat ze overvraagd worden?

Als eerste geven alle respondenten aan dat ze meer kennis en handvaten willen over kinderen met een licht verstandelijke beperking. Ook als het gaat om het inschatten van het niveau van functioneren. Vier respondenten geven aan het fijn te vinden om te voorzien worden van kennis en handvaten in een vorm van een cursus of voorlichting. Drie respondenten zien graag dat dit onderwerp meer aandacht krijgt tijdens de coachingsavonden. Als tweede geven de respondenten aan dat er meer ingestoken moet worden op het gebruik van visuele middelen en dat begeleiders bewuster moeten worden van de manier waarop ze communiceren. De respondenten geven aan dat er vaak nog te onduidelijk gecommuniceerd wordt. Tevens is het van belang volgens de respondenten dat de begeleiders de opdrachten die ze geven meer herhalen. Als derde geven de begeleiders aan dat ze meer moeten reflecteren op hun eigen handelen en dat het reflectiemodel van Balans in Beeld een fijn middel hiervoor is. Als vierde geven de respondenten aan dat de begeleiders de activiteiten beter moeten voorbereiden. Met name het 'hoe' van de methode Geef me de 5 moet beter worden voorbereid. De respondenten hebben behoefte aan meer activiteiten die gericht zijn op een licht verstandelijke beperking, zodat ze beter kunnen aansluiten

bij het niveau van de deze kinderen. Ook het minder verwachten van kinderen met een licht verstandelijke beperking is van belang. Als vijfde benoemen de respondenten dat ze behoefte hebben aan het beter kunnen opbouwen van een samenwerkingsrelatie met het kind. Ook geven vier respondenten aan dat ze behoefte hebben aan vaste begeleiders op vaste kinderen. Als zesde benoemen vijf respondenten dat ze meer overeenstemming tussen het handelen van de begeleiders willen en meer onderlinge afstemming onder de begeleiders. Ze willen graag meer met elkaar samenwerken. Ook van belang vinden de respondenten dat de begeleiders elkaar onderling meer feedback geven en het overzichtelijker wordt welke begeleiders met welke cliënten werken. Als zevende geven de respondenten aan dat ze meer bewustwording onder de begeleiders willen. Het onderwerp licht verstandelijke beperking moet nog meer aandacht krijgen, waardoor begeleiders ook eerder signalen van overvragen zullen signaleren. Hierbij geven drie respondenten aan dat de begeleiders bewust moeten zijn dat negatief gedrag ergens vandaan komt. Als laatste benoemen nog drie respondenten dat ze het liefste een aparte groep voor kinderen met een licht verstandelijke beperking willen.

HOOFDSTUK 5. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

5.1 CONCLUSIE

Hoe kunnen de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X ervoor zorgen dat ze door middel van passende ondersteuning aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking om te voorkomen dat zij worden overvraagd binnen de dagbesteding?

Uit de resultaten komt naar voren dat de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment een basis hebben voor het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking. De begeleiders beschikken over basiskennis en hebben enkele handvaten die ze inzetten, zoals het aanpassen van de communicatie en het inzetten van visuele ondersteuning. Echter komt ook in de resultaten naar voren dat de begeleiders hier nog bewuster van mogen zijn en dit nog meer mogen inzetten. Het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking binnen de dagbesteding van instelling X is namelijk iets wat op dit moment dagelijks voorkomt. Uit de resultaten komt naar voren dat de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment nog niet geheel over de juiste bekwaamheid beschikken om kinderen met een licht verstandelijke beperking passende ondersteuning te bieden. Eerder in dit onderzoek werd in de probleemstelling beschreven dat het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking ingewikkeld is. Door het ontbreken van kennis bij begeleiders sluiten ze onvoldoende aan bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, waardoor deze kinderen worden overvraagd.

Concreet hebben de respondenten in de interviews benoemd dat zij over meer kennis en handvaten willen beschikken, waardoor zij nog bewuster kunnen worden over het onderwerp licht verstandelijke beperking. Hierdoor kunnen zij gericht activiteiten aanbieden en hun manier van ondersteunen aanpassen, waardoor wordt voorkomen dat ze kinderen met een licht verstandelijke beperking overvragen. Ook gaven de respondenten aan dat ze een betere samenwerkingsrelatie willen met het kind en de begeleiders onderling. Eveneens komt uit de resultaten naar voren dat de begeleiders nog bewuster moeten worden. Echter is het niet alleen aan de begeleiders om zich meer bekwaam te maken rondom het onderwerp licht verstandelijke beperking, maar is het van belang dat ook de instelling zelf meer bekwaam wordt met het onderwerp licht verstandelijke beperking. Uit het onderzoek komt naar voren dat op het moment het aanbod niet geheel passend is voor deze doelgroep. Het is van belang dat de instelling gaat kijken hoe zij invulling willen geven aan het bieden van ondersteuning aan deze doelgroep.

5.2 AANBEVELINGEN

Onderstaand staan de aanbevelingen weergegeven die voortkomen uit de resultaten van dit onderzoek. Binnen instelling X wordt er gewerkt met een verbeterformulier om ideeën voor verbetering aan te dragen aan het management. Deze verbeterformulieren worden te allen tijde besproken tijdens de vergadering van het management (Zorgcoördinator dagbesteding, persoonlijke communicatie, 14 mei

2020). Om ervoor te zorgen dat na dit onderzoek de aanbevelingen geïmplementeerd worden binnen instelling X, zullen deze aanbevelingen verwerkt worden in het verbeterformulier. Hierdoor kan het management de juiste personen aanwijzen om de aanbevelingen te implementeren in de praktijk.

SENSOPATISCH SPEL

Uit de resultaten komt naar voren dat kinderen met een licht verstandelijke beperking graag spelen met zand, water, et cetera. Zoals in paragraaf 2.3 is beschreven is het voor de ontwikkeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking goed om te spelen met ongevormde materialen. Kinderen met een licht verstandelijke beperking verkennen zo de wereld om hun heen, iets wat ze niet uit zichzelf doen (Roetink & Rolleman, 2008).

Er wordt instelling X aanbevolen om sensopatische activiteiten in te gaan zetten binnen de dagbesteding. Deze aanbeveling zal eenvoudig en snel te implementeren zijn, omdat instelling X over voldoende ongevormde materialen beschikt. Binnen instelling X zijn er verschillende zandbergen waar met water en modder gespeeld kan worden. Echter zullen de begeleiders bewust moeten worden van het belang van het inzetten van sensopatische activiteiten. Het is van belang dat het management de begeleiders hierover inlicht. Dit zou gedaan kunnen worden door een bericht te plaatsen op intranet of door de dagverantwoordelijke de taak te geven om dit tijdens het ochtend overleg te benoemen.

KENNIS EN HANDVATEN

Uit de resultaten komt naar voren dat de begeleiders op dit moment nog over te weinig kennis en te weinig handvaten beschikken over hoe ze kinderen met een licht verstandelijke beperking passende ondersteuning kunnen bieden. Het is van belang dat de begeleiders kennis en handvaten toegereikt krijgen, waardoor zij uiteindelijk in staat om passende ondersteuning te bieden aan kinderen met een licht verstandelijke beperking. Hierbij zullen begeleiders ook kennis krijgen aangereikt hoe ze door middel van bijvoorbeeld ontwikkelingsstaken en ontwikkelingsleeftijden het niveau van functioneren kunnen inschatten.

Instelling X wordt aanbevolen om de begeleiders te gaan voorzien van meer kennis en handvaten door middel van een cursus. Deze cursus kan worden gegeven door een begeleider binnen instelling X die affiniteit en ervaring heeft met de doelgroep licht verstandelijke beperking. De cursus kan dan opgesteld worden aan de hand van de handreiking Balans in Beeld. Echter kan er ook gekozen worden door de instelling om een extern persoon uit te nodigen om de begeleiders te voorzien van meer kennis en handvaten over kinderen met een licht verstandelijke beperking. Een voorbeeld van een externe partij is MEE. MEE biedt cursussen aan in het herkennen en omgaan met mensen met een licht verstandelijke beperking (MEE, z.d.). Het is de taak van het management om te kijken wat zij het meest passend vinden binnen instelling X. De handreiking van Balans in Beeld moet in ieder geval beschikbaar gesteld worden voor de begeleiders, zodat zij te allen tijde informatie over deze doelgroep kunnen opzoeken. Dit kan gedaan worden door het document op het intranet van instelling X te plaatsen door de administratie.

BEWUSTWORDING

Uit de resultaten komt naar voren dat de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X nog niet bewust zijn van de kinderen met een licht verstandelijke beperking binnen instelling X en hier dan ook niet altijd bewust naar handelen. Ook zijn de begeleiders nog niet altijd bewust van de manier waarop ze communiceren richting kinderen met een licht verstandelijke beperking.

Om ervoor te zorgen dat begeleiders hiervan bewust worden, wordt instelling X aanbevolen om gebruik te gaan maken van het reflectiemodel van Balans in Beeld. Rot (2019) beschrijft dat aan de hand van dit reflectiemodel bewustwording kan worden gecreëerd. Aan de hand van dit reflectiemodel kunnen begeleiders erachter komen op welk vlak hun ondersteuning niet aansluit bij het kind. Hierdoor worden de begeleiders bewuster van hun manier van handelen en communiceren. Het reflectiemodel van Balans in Beeld zal beschikbaar gesteld moeten worden voor begeleiders. Dit kan gedaan worden door het document op het intranet van instelling X te plaatsen door de administratie. Vanuit instelling X zou gekeken moeten worden wat passend is voor het inzetten en toelichten van het reflectiemodel. Hierbij wordt de begeleiders aanbevolen om in eerste instantie één keer per week het reflectiemodel in te vullen. Na verloop van tijd kan dit worden afgebouwd naar één keer maand, omdat de begeleiders uiteindelijk steeds bewuster worden. Hierbij is het wel van belang om het maandelijks toe doen, zodat de begeleiders scherp blijven.

VOORBEREIDING ACTIVITEITEN

Uit de resultaten komt naar voren dat de begeleiders nog kunnen verbeteren in het voorbereiden van de activiteiten. Met name de uitwerking van de manier waarop de activiteit uitgevoerd dient te worden ontbreekt op het moment. Uit de resultaten komt naar voren dat de methode Geef me de 5 wel wordt gebruikt, maar begeleiders het belang van deze methode onderschatten. Door het bewuster inzetten van de methode Geef me de 5 wordt er duidelijkheid gecreëerd. De Bruin (2004) beschrijft dat het belangrijk is om bij negatief gedrag de oorzaak aan te pakken: onduidelijkheid. De Bruin ontwikkelde de methode Geef me de 5 als handvat om zo duidelijk mogelijk te communiceren. Zo weten kinderen wat er van hun wordt verwacht.

Instelling X wordt aanbevolen om de methode Geef me de 5 meer in te zetten. Het is van belang dat de begeleiders bewust worden van het belang van een goede voorbereiding en dat kinderen met een licht verstandelijke beperking hier gebaat bij zijn. De begeleiders vullen voor iedere dienst online een formulier in waarbij zij aan de hand van Geef me de 5 de activiteit uitwerken. Op dit moment wordt dit in steekwoorden uitgewerkt (Begeleider A, persoonlijke communicatie, 14 juni 2020). De begeleiders zullen stap voor stap uit moeten gaan werken hoe de activiteit uitgevoerd dient te worden en dit te bespreken met de kinderen tijdens de activiteit. Hiervoor zal de opbouw van het online formulier aangepast moeten worden. Om ervoor te zorgen dat begeleiders hier meer bewust van worden is het de taak van de dagverantwoordelijken om begeleiders er op aan te spreken als de activiteit niet goed hebben voorbereid.

BEGINNEN MET ÉÉN-OP-ÉÉN BEGELEIDING

Uit dit onderzoek en eveneens de literatuur komt naar voren dat het belangrijk is om met kinderen met een licht verstandelijke beperking een samenwerkingsrelatie op te bouwen (Rot, 2013). Hoe beter deze samenwerkingsrelatie, hoe beter de begeleider weet op welk niveau het kind functioneert. In de interviews komt naar voren dat binnen instelling X het niet altijd mogelijk is om deze samenwerkingsrelatie op te bouwen, omdat een begeleider niet iedere week dezelfde kinderen ondersteund. Hierdoor kennen de begeleiders de kinderen soms niet goed. Als de begeleiders het kind kennen, kunnen ze ook beter inschatten op welk niveau het kind functioneert. Waardoor de ondersteuning beter kan worden afgestemd.

In een ideale situatie zouden vaste begeleiders op vaste kinderen staan. Echter geeft instelling X aan dat dit organisatorisch niet haalbaar is (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 05 juni 2020). Daarom wordt instelling X aanbevolen om bij kinderen met een licht verstandelijke beperking te beginnen met de één-op-één begeleiding. Hierdoor kan er een samenwerkingsrelatie opgebouwd worden en kan de begeleider concreet inschatten op welk niveau het kind functioneert. Vanuit hier kan dan langzaam worden uitgebreid naar de één-op-vijf begeleiding. Het is bij deze uitbreiding van belang dat de andere begeleiders worden meegenomen in het niveau van functioneren, zodat zij weten hoe ze het beste hun ondersteuning kunnen aanpassen. Hierbij is het samenwerken van de begeleiders cruciaal.

MEER SAMENWERKEN

Uit de resultaten komt naar voren dat de samenwerking onder de begeleiders van de dagbesteding op dit moment ontbreekt. Hierdoor doet iedere begeleider zijn eigen ding en ontbreekt een eenduidige aanpak. Helpende of belemmerende handvaten in het bieden van de passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking worden niet gedeeld. Hierdoor wordt de kans op overvragen vergroot. Uit de resultaten komt ook naar voren dat het niet overzichtelijk is welke begeleiders met welke kinderen werken.

Instelling X wordt aanbevolen om het overzichtelijk te maken welke begeleiders met welke kinderen werken. Zodat de begeleiders gericht met elkaar kunnen overleggen over dingen die helpend of belemmerend zijn in het bieden van de passende ondersteuning aan het kind. Er zou gekeken kunnen worden of in het dossier van de cliënt een lijst weergegeven kan worden welke begeleiders het meest betrokken zijn bij de cliënt. Verder wordt instelling X aanbevolen om casuïstiek momenten te gaan organiseren voor de begeleiders waarin zij de mogelijkheid krijgen om met elkaar te overleggen. Hierdoor kunnen begeleiders onderling een eenduidige manier van ondersteunen creëren, waardoor wordt voorkomen dat het kind met de licht verstandelijke beperking wordt overvraagd.

STANDPUNT

Uit de resultaten komt naar voren dat het aanbod van instelling X op dit moment niet geheel passend is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. De één-op-vijf begeleiding is voor deze doelgroep vaak te hoog gegrepen. Kinderen met een licht verstandelijke beperking worden binnen instelling X eigenlijk al overvraagd door van ze te verwachten dat ze kunnen meedraaien in de één-op-vijf begeleiding.

Instelling X wordt aanbevolen om als management een standpunt in te nemen of instelling X zorg wil gaan bieden aan kinderen met een licht verstandelijke beperking. Dit houdt in dat instelling X niet alleen een instelling wordt voor kinderen met ADHD, autismespectrumstoornis en hechtingsproblematiek, maar ook licht verstandelijke beperking hieraan toevoegen. Mocht instelling X dit willen, is het van belang dat er wordt gekeken naar het aanbod en welke mogelijkheden er zijn om ervoor te zorgen dat dit passend is voor deze doelgroep. Mocht instelling X dit niet willen, zullen ze kritisch moeten kijken naar de kinderen met een licht verstandelijke beperking die op intake komen. Hierin moet instelling X het standpunt nemen of ze een passend aanbod gaan creëren voor kinderen met een licht verstandelijke beperking of dat ze gaan kijken of het kind met een licht verstandelijke beperking in het huidige aanbod past.

VERVOLG ONDERZOEK

Uit de resultaten komt naar voren dat de overstap van de blauwe groep naar de gele groep een te grote stap is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. Binnen instelling X gaan kinderen als ze tien jaar zijn over naar de gele groep. Juist in die leeftijdscategorie gaan de beperkingen die een kind met een licht verstandelijke beperking heeft steeds meer opvallen (Rot, 2013). Uit de resultaten blijkt dat het verschil in functioneren met leeftijdgenootjes dan te groot wordt, waardoor de kinderen met een licht verstandelijke beperking niet goed mee kunnen met de groep.

Er wordt instelling X aanbevolen om verder onderzoek te doen naar de overstap van de blauwe naar de gele groep voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. Hierin is belangrijk om te kijken welke mogelijkheden er zijn en wat er nodig is om het te faciliteren.

HOOFDSTUK 6. DISCUSSIE

6.1 BETEKENIS EN BRUIKBAARHEID

Uit de probleemanalyse van dit onderzoek blijkt dat het bieden van passende ondersteuning aan kinderen met een licht verstandelijke beperking geen eenvoudige taak is (Rot, 2013). Door het gebrek aan kennis en handvaten bij begeleiders worden deze kinderen veelvuldig overvraagd (CCV, 2016). Het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking komt binnen de dagbesteding van instelling X dagelijks voor, omdat de ondersteuning van de begeleiders niet aansluit (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020). Dit onderzoek biedt inzicht in hoe de begeleiders binnen de dagbesteding van instelling X door middel van passende ondersteuning beter aan kunnen sluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking, waardoor wordt voorkomen dat deze kinderen worden overvraagd.

In de conclusie komt naar voren dat de begeleiders van de dagbesteding binnen instelling X op dit moment nog niet geheel over de juiste bekwaamheid beschikken om kinderen met een licht verstandelijke beperking passende ondersteuning te bieden. Ze beschikken op het moment over te weinig kennis en te weinig handvaten. Eveneens is het van belang dat de instelling zelf ook meer bekwaam wordt met het onderwerp licht verstandelijke beperking. In dit onderzoek staan diverse aanbevelingen beschreven die geïmplementeerd kunnen worden in de praktijk. Door deze aanbevelingen kunnen zowel de begeleiders als de instelling meer bekwaam worden rondom het onderwerp licht verstandelijke beperking. Dit onderzoek is niet alleen relevant voor instelling X, maar dit onderzoek kan ook betekenis en toegevoegde waarde hebben voor andere soortgelijke jeugdhulpverleningsorganisaties in Nederland. Wat maakt dat dit onderzoek relevant is voor de praktijk.

De voortgang van het onderzoek is gepresenteerd aan relevante derde uit de praktijk. Bij deze presentatie waren vanuit instelling X twee zorgcoördinatoren en twee (gespecialiseerde) begeleiders aanwezig. Hieruit kwam naar voren dat de onderzoeker weloordachte resultaten en conclusies heeft verbonden aan het onderzoek. Ook achten de aanwezigen de aanbevelingen relevant en realistisch om te implementeren in de praktijk. De enige kritische kanttekening is dat het organisatorisch niet haalbaar is om vaste begeleiders op vaste groepen te zetten. Uit de resultaten kwam naar voren dat dit een behoefte was van de begeleiders om zo een betere samenwerkingsrelatie met de cliënt op te bouwen. Met als resultaat dat het niveau van functioneren beter ingeschat kan worden. De onderzoeker is kritisch gaan kijken naar een manier waarop het wel vormgegeven kan worden. Hieruit is een nieuwe aanbeveling voortgekomen (beginnen met één op één begeleiding).

6.2 STERKTE-ZWAKTE ANALYSE

De onderzoeker heeft getracht om gedurende het gehele onderzoek en het afnemen van de interviews zo objectief mogelijk te zijn om de validiteit te waarborgen. Dit is onder andere gedaan door het vermijden van het stellen van suggestieve vragen bij het bevragen van de respondenten tijdens de interviews. Een kritische kanttekening op de validiteit van dit onderzoek is dat de onderzoeker zelf

werkzaam is binnen de dagbesteding van instelling X. Het is hierdoor niet volledig te garanderen dat de onderzoeker geheel objectief is geweest.

Een aantal sterke punten binnen dit onderzoek zijn dat er is gekozen voor de juiste onderzoeksbenadering en meetinstrument, namelijk kwalitatief onderzoek met het gebruik van semigestructureerde interviews. Hierdoor heeft er een optimale vergaring van informatie over de meningen, ervaringen en gevoelens van de respondenten plaats gevonden. Hierdoor kunnen de hoofd- en deelvragen correct beantwoord worden. Verder heeft de onderzoeker een proefinterview gehouden met een begeleider van instelling X om na te gaan of de topiclijst geschikt was. Tijdens het interviewen heeft de onderzoeker zo veel mogelijk gebruik gemaakt van doorvragen om zo veel mogelijk informatie te vergaren over het onderzoeksthema. Het transcriberen binnen dit onderzoek is zorgvuldig uitgevoerd. Tijdens het transcriberen van het onderzoek heeft de onderzoeker gebruik gemaakt van een langzamere snelheid van de gesproken tekst. Hierdoor heeft de onderzoeker nauwkeurig het interview kunnen transcriberen. Na het transcriberen van het onderzoek heeft de onderzoeker het transcript naar de betreffende respondent verzonden voor een membercheck. Tijdens de presentatie van de voortgang van het onderzoek hebben de aanwezigen benoemd dat de onderzoeker vooraf en tijdens haar onderzoek de respondenten en de instelling actief heeft meegenomen in het verloop van het onderzoek. Hierbij heeft de onderzoeker vanuit een open en eerlijk oogpunt naar het onderzoeksproces gekeken. Daarnaast geven de aanwezigen ook aan dat de onderzoeker door een bewuste selectie rondom de betrokken professionals vanuit verschillende perspectieven informatie en ervaringen heeft vergaard. Door dit te koppelen aan theorie maakt dat de aanwezigen het onderzoek zowel betrouwbaar als valide beoordelen. Daarnaast heeft de onderzoeker tijdens het gehele onderzoek aan zowel de onderzoeksbegeleider als medestudenten en externe personen om feedback gevraagd.

Een andere kritische kanttekening binnen dit onderzoek is dat door de komst van het COVID-19 virus alleen interviews, focusgroepen en enquêtes als dataverzamelingsmethodes gebruikt konden worden. Focusgroepen en enquêtes waren binnen dit onderzoek geen passende dataverzamelingsmethodes. Hierdoor heeft er in dit onderzoek geen triangulatie, het gebruik van meerdere dataverzamelingsmethodes (Baarda et al., 2018), plaatsgevonden. De onderzoeker had gebruik willen maken van observaties, maar dit werd door de komst van het COVID-19 virus afgekeurd. Daarnaast is het door het COVID-19 virus niet mogelijk geweest om face-to-face interviews af te nemen en zijn de interviews online afgenomen. Acht van de negen interviews zijn met beeld afgenomen, zodat de onderzoeker de respondenten kon zien. Het afnemen van online interviews kan zorgen voor een onwennig gevoel, omdat direct contact ontbreekt. Daarnaast kan de onderzoeker bij een face-to-face interview beter zien wat de emoties van de respondent zijn en deze ook beter mee-interpreteren (Baarda, et al., 2018). Achteraf gezien heeft het afnemen van online interviews binnen dit onderzoek niet voor kritische kanttekeningen gezorgd. Binnen dit onderzoek is er geen gevoelig of emotioneel onderwerp besproken, waardoor het ontbreken van direct contact geen invloed heeft gehad op het vergaren van informatie.

LITERATUURLIJST

- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V. & van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.
- CCV. (2016). *Zicht op lvb-jongeren*. Gedownload op 20 februari 2020, van https://wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/fileadmin/user_upload/Bestanden/Publicaties/Infosheet_Zicht_op_LVB_Jongeren.pdf
- De Beer, Y. (2018). *Kompas Licht verstandelijke beperking*. Amsterdam: Uitgeverij SWP Amsterdam.
- De Bruin, C. (2004). *Geef me de vijf*. Doetinchem: Graviant.
- Douma, J. (2018). *Jeugdigen en (jong)volwassenen met een licht verstandelijke beperking. Kenmerken en de gevolgen voor diagnostisch onderzoek en (gedrags)interventies*. Gedownload op 07 april 2020, van <https://www.kenniscentrumlvb.nl/wp-content/uploads/2019/02/Jeugdigen-en-jongvolwassenen-met-een-LVB.pdf>
- Geef me de 5. (z.d.). *Geef me de 5 in de zorg*. Geraadpleegd op 23 mei 2020, van <https://www.geefmede5.nl/methodiek/zorg>
- Hoekman, J. (2015). *Handreiking vroeg signalering van een licht verstandelijke beperking (LVB)*. Gedownload op 29 februari 2020, van <https://vng.nl/sites/default/files/20150331-handreiking-vroegsignalering.pdf>
- Klik Verstandelijke Gehandicaptenzorg. (2019). *Verbeterde gratis e-learning over het herkennen van niet-zichtbare beperkingen* [afbeelding]. Geraadpleegd op 02 april 2020, van <https://www.klik.org/nieuws/nieuws-item/t/verbeterde-gratis-e-learning-over-het-herkennen-van-niet-zichtbare-beperkingen>
- MEE. (z.d.). *Herkennen van en omgaan met mensen met een licht verstandelijke beperking*. Geraadpleegd op 20 juni 2020, van <https://www.mee.nl/herkennen-van-en-omgaan-met-mensen-met-een-lichte-verstandelijke-beperking>
- MEE Zuid-Holland Noord. (2015). *LVB-ers die uit balans zijn. Hoe herken je ze, hoe ga je ermee om? Sociaal-emotioneel functioneren bij mensen met een licht verstandelijke beperking*. Gedownload op 06 april 2020, van <https://www.meezhn.nl/wp-content/uploads/2018/11/whitepaper-lvb.pdf>

- Ministerie van Financiën. (2019). *Interdepartementaal beleidsonderzoek. Mensen met een licht verstandelijke beperking*. Gedownload op 24 april 2020, van <https://rijksbegroting.nl/system/files/12/eindrapport-mensen-met-een-licht-verstandelijke-beperking.pdf>
- Movisie. (z.d.). *Kwetsbare groepen in beeld*. Gedownload op 09 maart 2020, van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Kwetsbare%20groepen%20in%20beeld%20%5BMOV-222017-0.3%5D.pdf>
- Nijgh, L., Bogerd-van den Brink, M. & Bogerd, A. (2015). *Basisboek ondersteuning aan mensen met een verstandelijke beperking*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.
- Notten, T. & Spierings, F. (2012). *Zorgen om de jeugd. Tussen paniek en passende voorzieningen*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Ponsioen, A. (2005). De waarde van een IQ-score bij kinderen met een lichte verstandelijke beperking. *Kind & Adolescent Praktijk*, 4(2), 51-55.
- Roeden, J. & Bannink, F. (2012). *Handboek oplossingsgericht werken met licht verstandelijk beperkte cliënten*. Amsterdam: Pearson.
- Roetink, A. & Rolleman, I. (2008). *Met andere ogen*. Gedownload op 20 juni 2020, van https://www.bartimeus.nl/sites/default/files/downloads/met_andere_ogen_bartimeus_reeks.pdf
- Rot, E.J.W. (2013). *Handreiking Balans in Beeld*. Gedownload op 02 maart 2020, van <https://www.vilans.nl/docs/producten/Balans-in-Beeld-Handreiking.pdf>
- Rot, E.J.W. (2019). *Reflectiemiddel Balans in Beeld*. Gedownload op 02 maart 2020, van <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/gehandicaptensector/media/documents/Thema's/Eigen%20regie/checklist-balans-in-beeld-februari-2019.pdf>
- Tieleman, M. (2016). *Levensfasen. De psychologische ontwikkeling van de mens*. Amsterdam: Boom uitgevers Amsterdam.
- Transitiebureau Jeugd. (2014). *Stelselwijziging Jeugd, kinderen en jongeren met een beperking van AWBZ naar Jeugdwet*. Gedownload op 03 maart 2020, van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Kinderen-en-jongeren-met-een-beperking-Van-AWBZ-naar-Jeugdwet.pdf>

- Twint, B. & Veenstra, A. (2014). *Begeleiden met inzicht. Over kunnen en aankunnen bij mensen met een verstandelijke beperking*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2019). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van Sprang, A. (2016). *Orthopedagogiek, een eerste oriëntatie*. Amsterdam: Boom uitgevers Amsterdam.
- Verstegen, D., & Moonen, X. (2010). Van debilitas mentis naar licht verstandelijke beperking. *Onderzoek & Praktijk*, 8(2), 8-16.
- Voetelink, E. (2011). *Bron van gedragsproblemen, overvraging en ondervraging*. Gedownload op 09 maart 2020, van https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/docs/KNP/inspiratie/markant/Markant_katern_2_overvraging.pdf
- Vogels, E. (2016). *Deelname van kwetsbare groepen aan het arbeidsproces en maatschappij*. Gedownload op 02 maart 2020, van https://www.tpedigitaal.nl/sites/default/files/bestand/deelname_van_kwetsbare_groepen_aan_het_arbeidsproces_en_maatschappij.pdf
- Vugts-de Groot, B. (2017). *Werken met ontwikkelingsleeftijden, afstemmen op mensen met een verstandelijke beperking*. Amsterdam: Boom uitgevers Amsterdam.
- Zaal, S., Boerhave, M. & Koster, M. (2008). *Sociaal-emotionele ontwikkeling. Omschrijving fasen en bijbehorende begeleidingsstijl*. Gedownload op 04 mei 202, van https://www.cordaan.nl/sites/default/files/downloads/boekje_seo_2008.pdf
- Zoon, M. (2015). *Wat werkt bij jeugdigen met een licht verstandelijke beperking?* Gedownload op 20 februari 2019, van <https://faj.cw/files/2017/08/2012-Wat-werkt-bij-jeugdigen-met-een-LVB.pdf>

BIJLAGE 1. UITGEBREIDE VERIFICATIE

De probleemstelling is voorgelegd aan de zorgcoördinator van de dagbesteding (Zorgcoördinator A) en de zorgcoördinator van de gespecialiseerde begeleiding (Zorgcoördinator B). Onderstaand is de uitgebreide verificatie weergegeven.

Zorgcoördinator dagbesteding: De probleemstelling is in deze zeker relevant omdat we in binnen onze organisatie zien dat er steeds meer jongeren op intake komen met LVB problematiek, vaak gecombineerd met ASS, ADHD, Hechttingsproblematiek of aanverwante stoornissen. In onze omgeving zien we dat er weinig passende zorgaanbieders zijn. Binnen de missie en visie van instelling X willen we ook voor deze jongeren een passend aanbod creëren. We merken in de praktijk dat er in de benadering, de bejegening en in het aanbod van activiteiten richting deze jongeren vaak iets anders nodig is dan ons huidige aanbod. We zien nu dat deze LVB jongeren binnen de dagbesteding (1 op 5 begeleiding) vaak worden overschat en overvraagd met bijbehorende uitingen van gedrag. Wat het op de werkvloer voor begeleiders uitdagend maar tevens ook lastig maakt, is de verschillende populatie jongeren op de groep. We hebben binnen onze dagbesteding/logeren jongeren tussen de 6-16 jaar met LVB, ASS, ADHD, Hechttingsproblematiek of aanverwante stoornissen en/of gecombineerde problematieken. Wat hebben wij als organisatie en onze begeleiders hierin nodig om ons krachtig te maken zodat er een nog beter passend aanbod wordt gecreëerd voor al onze jongeren? (Zorgcoördinator A, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020).

Zorgcoördinator gespecialiseerde begeleiding: De probleemstelling is relevant, omdat je duidelijk beschrijft hoe jongeren het op dit moment ervaren: *het is voor kinderen met een licht verstandelijke beperking door de transitie naar de participatiesamenleving en het complexer worden van de samenleving moeilijk om zich staande te houden in de samenleving.* En je beschrijft duidelijk wat wij binnen instelling X ervaren: *De ontwikkeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking loopt op cognitief, emotioneel en sociaal functioneren niet synchroon. Daarnaast proberen kinderen met een licht verstandelijke beperking hun beperking te verbloemen en hebben begeleiders te weinig kennis over inschatten van het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking.* Wat voor mij het meeste naar voren komt is het overvragen van de jongeren in de manier dat zij verbaal worden aangestuurd. We gebruiken nog altijd te vage, subjectieve en te veel taal naar onze jongeren waardoor we voor meer onrust dan rust zorgen. Hier is naar mijn idee nog veel winst te behalen. Ons bewust zijn van taal en instructie. We gebruiken nog altijd te vage, subjectieve en te veel taal naar onze jongeren waardoor we voor meer onrust dan rust zorgen (Zorgcoördinator B, persoonlijke communicatie, 27 maart 2020).

BIJLAGE 2. SCHEMA VAN DE ONDERSTEUNINGSBEHOEFTEEN PER ONTWIKKELINGSNIVEAU

Onderstaande tabel weergeeft de ondersteuningsbehoeften per ontwikkelingsniveau bij kinderen (Vugts-de Groot, 2017, p. 93-97).

0 TOT 1 JAAR (BABY)	
EMOTIONEEL WELBEVINDEN	• Beleving grotendeels door lichaam bepaald • Cliënt kunnen 'lezen' is essentieel voor basisveiligheid • Stabiliteit en continuïteit in team zeer belangrijk • Één met omgeving
INTERSPPOONLIJKE REALTIES	• Luisterafstand maximaal 1 meter • Contact met name via aanraking • Interesse in leeftijdsgenoten van een paar maanden. Geen interactie
PERSOONLIJKE ONTWIKKELING	• Ervaring, activiteit is ook hier een basisbehoefte • Verzorgingsmomenten kunnen ook activiteiten zijn
LICHAMELIJK WELBEVINDEN	• Geheel afhankelijk van opmerkzame verzorger • Uiterlijke verzorging en persoonlijke hygiëne zijn ook hier van groot belang • Voorspelbaarheid en handelingsrituelen in verzorging geven veiligheid en regie
ZELFBEPALING	• Afhankelijk van begeleider om signalen op te pikken • Cliënt krijgt pas regie als begeleiders hem kunnen 'lezen'
1 TOT 3 JAAR (PEUTER)	
EMOTIONEEL WELBEVINDEN	• Ontwikkeling van het 'ik' (evt. Koppigheid) • Nabijheid is voorwaarde voor gevoel van veiligheid • Bundel driften. Ander nodig om te reguleren • Stabiliteit en continuïteit in team zeer belangrijk
INTERSPPOONLIJKE REALTIES	• Luisterafstand maximaal 3 meter • Contact met anderen alleen vanuit eigen perspectief
PERSOONLIJKE ONTWIKKELING	• Geen inzicht in de eigen mogelijkheden en beperkingen • Intrinsieke motivatie ontbreekt. Samen doen maakt het leuk
LICHAMELIJK WELBEVINDEN	• Expressie is al iets duidelijker, maar nog steeds erg afhankelijk van opmerkzame verzorger • Veel structuur en duidelijkheid nodig in dagelijks leven
ZELFBEPALING	• Kan al meer emoties en wensen uiten, maar is nog niet erg afhankelijk van opmerkzame begeleider • Naast eigen regie ook duidelijke kaders en grenzen nodig
3 TOT 6 JAAR (KLEUTER)	
EMOTIONEEL WELBEVINDEN	• Kan emoties gaan benoemen • Kan emoties zelf gaan controleren. Frustraties en teleurstellingen al beperkt zelf verwerken • Eigen 'ik' wordt steviger • Fantasie en werkelijkheid lopen nog door elkaar
INTERSPPOONLIJKE REALTIES	• Verzorger op enige afstand, met terugvalmogelijkheid bij spannende situaties • Kan i.p.v. naast leeftijdsgenoten nu ook met hen spelen

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING	• Eigen ik wordt steviger, meer concrete zelfkennis • Plezier in eigen prestaties, creativiteit
LICHAMELIJK WELBEVINDEN	• Kan beter zelf aangeven waar ondersteuning bij nodig is
ZELFBEPALING	• Kan eenvoudige concrete keuzes maken
6 TOT 12 JAAR (SCHOOLKIND)	
EMOTIONEEL WELBEVINDEN	• Reëel zelfbeeld (zij het nog beperkt). Daardoor inzichten in eigen beperkingen
INTERSPPOONLIJKE REALTIES	• Coachende begeleidingsstijl op afstand • Maakt vriendschappen en onderhoudt sociale contacten. Echter: coachen en inzicht geven in sociale omgang
PERSOONLIJKE ONTWIKKELING	• Kan aandacht bewust een langere tijd gaan richten • Productiviteit, behoefte aan erkenning en waardering hiervoor
LICHAMELIJK WELBEVINDEN	• Begeleiding op afstand nodig bij zelfzorg • Ondersteuning nodig bij behouden van overzicht op zelfzorg
ZELFBEPALING	• Autonomie staat centraal • Kan keuzes maken, zij het met een beperkt abstractieniveau • Voorwaarden scheppen voor het maken van d.m.v. structureren en inzichten geven

BIJLAGE 3. ONTWIKKELINGSTAKEN

Onderstaande tabel weergeeft de ontwikkelingstaken per leeftijdscategorie (Rot, 2019, p. 2-4).

2-5 jaar	
Ouder(s) en familie	• Gezinsnormen eigen maken • Je houden aan regels
Omgang met leeftijdgenoten	• Samen spelen • Initiatief nemen • Voor jezelf opkomen • Iets delen
Taal	• Gesproken taal begrijpen • Zinnen maken • een boodschap overbrengen • Iets vertellen
Taakgerichtheid	• Langere tijd met een taakje bezig zijn
Zelfverzorging	• Met bestek eten • Jezelf wassen • Jezelf aan- en uitkleden
Zelfstandigheid	• Dingen zelf doen • Zindelijkheid • Weten dat je een individu bent met eigen wensen en voorkeuren • Verschuiving van externe regulatie (door opvoeders) naar zelfcontrole
Sekse-rol	• Identificatie met de rol als jongen en meisje
6-11 jaar	
Vergroten zelfstandigheid t.o.v. ouders/opvoeders	• Privacy • Eigen mening en verantwoordelijkheid
Herkennen en bijsturen van emoties	• Herkennen en benoemen van eigen gevoelens • Risicovolle impulsen opmerken, beheersen of bijsturen
Deelname aan basisonderwijs	• Luisteren • In groepsverband functioneren • Concentreren op taken, schoolse vaardigheden (lezen, schrijven, rekenen) eigen maken
Nemen van deelverantwoordelijkheden thuis	• Uitvoeren van kleine taakjes • Zorgen voor huisdieren
Relaties met leeftijdgenoten	• Aanknopen en onderhouden van wederkerige vriendschappen • Geven en nemen in spel • Eenvoudige conflicten oplossen • Laten merken dat je de ander aardig vindt.
Gebruik maken van basale infrastructuur	• Vervoer • Geld • Vrijetijd • Digitale apparaten en de digitale wereld (internet en sociale media) gebruiken
Je verplaatsen in anderen	• Je inleven in situaties die je niet zelf meemaakt

	• De bedoelingen en belangen kunnen inschatten van andere kinderen en van volwassenen • Rekening houden met wensen/ belangen van anderen
Veiligheid en gezondheid	• Omgaan met fysieke gevaren (verkeer, vuur/hitte, water, elektriciteit, anderen die je grenzen overschrijden of je iets willen aandoen).
12-17 jaar	
Positie ten opzichte van de ouders	• Minder afhankelijk worden van de ouders • Het bepalen van een eigen plaats binnen veranderende relaties binnen het gezin en de familie
Onderwijs of werk	• Kennis en vaardigheden opdoen om later een beroep te kunnen uitoefenen • Een keuze maken ten aanzien van werk
Vrije tijd	• Ondernemen van activiteiten in de vrije tijd • Het zinvol doorbrengen van de tijd waarin er geen verplichtingen zijn
Eigen woonsituatie	• Zorgdragen voor eigen kamer en spullen • Omgaan met je huisgenoten
Autoriteit en instanties	• Accepteren dat er instanties en personen boven je gesteld zijn • Binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang
Gezondheid en uiterlijk	• Zorgen voor goede voeding en een goede lichamelijke conditie • Een uiterlijk waar je je prettig bij voelt • Het inschatten en vermijden van risico's
Sociale contacten en vriendschappen	• Contacten leggen en onderhouden • Oog hebben voor wat contacten met anderen kunnen opleveren • Je opstellen voor vriendschap • Vertrouwen geven en nemen • Wederzijdse acceptatie
Sociale media en internet	• Smartphone en computer gebruiken • Informatie vinden en delen • Informatie en berichten wegen • Onderscheid tussen de virtuele en de reële werkelijkheid maken • Gevaren onderkennen
Intimiteit en seksualiteit	• Seksualiteit integreren in je persoonlijkheid • Ontdekken wat mogelijkheden, wensen en grenzen zijn in intieme en seksuele relaties bij jezelf en bij anderen zijn
Bij cultuurverschillen	• Normen van verschillende culturen kennen • Inschatten welke vaardigheden in welke culturele context passend zijn
Extra ontwikkelingstaak voor kinderen met een licht verstandelijke beperking	
• Accepteren van het hebben van een licht verstandelijke beperking • Ontdekken wat eigen mogelijkheden en beperkingen zijn en weten wat dat betekent voor (toekomstig) werk, wonen en vrije tijd.	

BIJLAGE 4. REFLECTIEMODEL BALANS IN BEELD

KAART A JONGERE: BEGRIJPEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Begrijpt de jongere wat ik zeg?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere begrijpt niets van wat ik zeg. volledig = De jongere begrijpt alles.

2. Past het taalgebruik van de jongere bij zijn begripsvermogen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere gebruikt woorden en zinnen, waarvan hij zelf de inhoud niet begrijpt. volledig = De jongere begrijpt heel goed wat hij zegt.

3. Onthoudt de jongere de informatie van wat hij hoort, ziet of leest?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere is het volgende moment alweer vergeten wat hij gehoord, gezien of gelezen heeft. volledig = De jongere weet de informatie nog heel goed.

4. Pakt de jongere een taak planmatig aan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere wordt overspoeld door de informatie die hij aangereikt krijgt en weet niet waar te beginnen. volledig = De jongere haalt de belangrijkste punten uit de aangeboden informatie en gaat daarmee aan de slag.

5. Weet de jongere wat er van hem verwacht wordt?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere heeft de boodschap niet begrepen, hij weet niet wat er concreet van hem verwacht wordt. volledig = De jongere begrijpt heel goed wat er van hem verwacht wordt.

6. Zet de jongere een mondelinge boodschap in actie om?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere zet de boodschap, die slechts mondeling gegeven wordt, niet in actie om... volledig = De jongere doet wat hem mondeling verteld wordt.

7. Is de jongere snel in verwerken van informatie?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere reageert te laat op wat er gebeurt, of gezegd en bedoeld wordt. volledig = De jongere reageert snel op wat er gebeurt of gezegd en bedoeld wordt.

8. Verwerkt de jongere informatie op de juiste manier?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig
niet = De jongere heeft een ander verhaal van wat er gebeurt, of gezegd wordt. volledig = De jongere begrijpt het verhaal zoals het wordt bedoeld.

KAART A BEGELEIDER: UITLEGGEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Controleer ik of de jongere mijn boodschap daadwerkelijk begrijpt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik ga er vanuit dat de jongere mij begrijpt. veel = Ik neem er de tijd voor om te controleren of de jongere mij begrijpt.

2. Check ik of de jongere begrijpt wat hij zelf zegt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik check niet of de jongere de betekenis, van de zinnen en woorden die hij gebruikt, kent. veel = Ik controleer voortdurend of de jongere de betekenis, van de zinnen en woorden die hij gebruikt, ook kent.

3. Reik ik de informatie herhaalde malen aan?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik bied de informatie eenmalig aan en herhaal het niet. veel = Ik blijf de informatie herhalen.

4. Bied ik de informatie op maat aan, geordend en gedoseerd?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik stem de informatie niet speciaal af op de jongere. veel = Ik bied de informatie overzichtelijk en in behapbare proporties aan. En ik maak concreet wat belangrijk is.

5. Ben ik concreet in wat ik zeg en wat ik van de jongere verwacht?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik vertel in grote lijnen wat ik van de jongere verwacht. veel = Ik ben precies in wat ik zeg en ik maak concreet wat ik van de jongere verwacht.

6. Ondersteun ik mijn mondelinge boodschap met andere mogelijke middelen van communiceren?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik breng mijn boodschap volledig mondeling. veel = Ik pas mijn communicatie aan aan het niveau van de jongere en ondersteun mijn mondelinge boodschap met middelen zoals gebarentaal, geschreven woord, picto's.

7. Zorg ik dat de jongere de tijd krijgt om informatie goed te verwerken?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik bied de jongere geen extra tijd om te reageren op wat er gebeurt, of gezegd en bedoeld wordt. veel = Ik neem veel tijd, zodat de jongere de informatie kan verwerken en kan reageren.

8. Doe ik extra moeite, zodat dat de jongere de informatie begrijpt zoals bedoeld wordt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel
niet = Ik bied de informatie niet specifiek aan en check niet of de jongere de informatie begrijpt zoals bedoeld wordt. veel = Ik maak alles zo simpel mogelijk, doseer de informatie en ik check of hij het juist begrepen heeft.

Reflectiemodel van
Balans in Beeld
weergegeven (Rot, 2019,
p. 22-29).

KAART B JONGERE: KUNNEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Beheerst de jongere de vaardigheden die nodig zijn voor de taak?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere mist de benodigde vaardigheden en doet de taak niet op de juiste manier. **volledig** = De jongere beschikt over de benodigde vaardigheden en voert de taak op passende wijze uit.

2. Concentreert de jongere zich bij het uitvoeren van zijn taak?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere houdt zijn aandacht er niet bij en dwaalt helemaal van de opdracht af. **volledig** = De jongere houdt zijn aandacht er helemaal bij.

3. Volgt de jongere het voorbeeld van goed gedrag van de begeleider?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere neemt het voorbeeldgedrag van de begeleider niet over. **volledig** = De jongere neemt het voorbeeldgedrag van de begeleider over.

4. Doet de jongere een positieve ervaring op door het zelf uit te proberen?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere doet een faalervaring op, doordat het hem niet zelf lukt. **volledig** = De jongere probeert zelf uit hoe het moet en ervaart dat hij het kan.

5. Kijkt de jongere naar zijn eigen gedrag in de situatie, naar wat goed ging en wat beter kan?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere legt alle schuld van wat fout gaat bij de ander of de omstandigheden. **volledig** = De jongere kan reflecteren op zichzelf, kan zien wat goed gaat en weet wat hij aan gedrag moet veranderen.

6. Kiest de jongere het juiste moment om iets te vragen of te zeggen?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere kiest geen geschikt moment, hij wil het nu en meteen. **volledig** = De jongere kan wachten tot hij aan de beurt is of er ruimte is om bijvoorbeeld zijn vraag te stellen.

7. Voelt de jongere de humor aan?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere voelt de humoristische boodschap of grap niet aan en begrijpt hem niet. **volledig** = De jongere laat zien dat hij het grappig vindt.

KAART B BEGELEIDER: HELPEN EN VOORDOEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Let ik erop of de jongere de vaardigheden, passend bij de taak, beheerst?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik laat de jongere de taak zelfstandig uitvoeren. **veel** = Ik neem de taak van de jongere over.

2. Help ik de jongere om zijn aandacht erbij te houden?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik neem geen maatregelen om te voorkomen dat de jongere afdwaalt en last heeft van de prikkels om hem heen. **veel** = Ik zorg ervoor dat de jongere niet afgeleid kan worden door gepaste maatregelen te nemen, zodat de prikkels de jongere niet bereiken.

3. Stimuleer ik de jongere, door het goede voorbeeld te geven, het voorbeeldgedrag te volgen?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik moedig de jongere niet speciaal aan om mijn voorbeeldgedrag te volgen. **veel** = Ik laat de jongere duidelijk zien dat hoe ik doe, voorbeeld is van goed gedrag.

4. Ondersteun ik de jongere, voordat de jongere een nieuwe situatie aangaat?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik laat het aan de jongere over hoe zich te gedragen in de nieuwe situatie. **veel** = Ik oefen van tevoren uitgebreid met de jongere hoe zich te gedragen in de nieuwe situatie.

5. Maak ik de jongere na afloop van de situatie duidelijk wat hij goed doet en wat hij anders kan doen?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik neem de situatie en hoe de jongere zich heeft gedragen niet met hem door. **veel** = Ik leg de jongere zorgvuldig uit wat goed ging en wat hij de volgende keer anders kan doen.

6. Houd ik in de gaten of de jongere een geschikt moment kiest om iets te vragen of te zeggen?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik laat het aan de jongere zelf over wanneer hij iemand iets wil vragen of wat wil zeggen. **veel** = Ik maak de jongere duidelijk welk moment geschikt is om iets te vragen of te zeggen.

7. Houd ik rekening met de manier waarop ik humor gebruik?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik let er niet op hoe ik humor gebruik en of de jongere het begrijpt. **veel** = Ik ben voorzichtig in het gebruiken van humor.

KAART C JONGERE: DURVEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Heeft de jongere vertrouwen in zichzelf dat hij de situatie (aan)kan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere is heel onzeker, hij laat geen vertrouwen zien dat hij het (aan)kan. volledig = De jongere gelooft in wat hij kan, hij is positief over wat hij (aan)kan.

2. Maakt de jongere duidelijk dat hij hulp nodig heeft als hij het nog niet kan of begrijpt?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere laat niet merken dat hij hulp nodig heeft, hij zoekt het zelf uit. volledig = De jongere doet een nadrukkelijk beroep op de begeleider.

3. Gaat de jongere een voor hem nieuwe ervaring aan?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere is bang om nieuwe situaties aan te gaan, hij houdt zich vast aan wat hij gewend is. volledig = De jongere durft iets nieuws te proberen.

4. Neemt de jongere zelf het initiatief om iets (nieuws) te ondernemen?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere blijft bij het vertrouwde en bekende en gaat niet op onderzoek uit. volledig = De jongere gaat uit zichzelf op onderzoek uit.

5. Maakt de jongere een eigen verstandige keuze in wat hij doet?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere denkt niet goed na en maakt geen verstandige keuze. volledig = De jongere denkt goed na welke opties er zijn en maakt een verstandige keuze.

6. Uit de jongere zijn standpunt of mening?

niet 0 1 2 3 4 5 volledig

niet = De jongere zegt niet hoe hij erover denkt of wat hij ervan vindt. volledig = De jongere spreekt duidelijk uit wat hij ervan vindt en hoe hij erover denkt.

KAART C BEGELEIDER: BEVESTIGEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Bied ik de jongere extra positieve bemoediging dat hij het (aan)kan?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik ondersteun de jongere niet door hem extra aan te moedigen. veel = Ik moedig de jongere extra aan en geef veel bevestiging in wat de jongere goed doet.

2. Bied ik de jongere mijn hulp aan als ik zie dat de jongere het niet kan of begrijpt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over of hij mij om hulp wil vragen. veel = Ik ga met de jongere in gesprek om erachter te komen waar ik hem bij kan helpen, ook als hij zegt het zelf (aan) te kunnen.

3. Begeleid ik de jongere in de situatie, wanneer hij iets voor de eerste keer doet of meemaakt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere het meteen zelf doen en ervaren. veel = Ik ga samen met de jongere de nieuwe situatie aan, bereid het goed met hem voor en ga (letterlijk) naast hem staan.

4. Stimuleer ik de jongere om iets (nieuws) te ondernemen en daarvan te kunnen leren?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over of hij iets (nieuws) onderneemt of niet. veel = Ik moedig de jongere zo veel mogelijk aan om iets (nieuws) te doen of ondernemen.

5. Help ik de jongere een verstandige keuze te maken?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat de jongere zelfstandig kiezen. veel = Ik help de jongeren bij het maken van een verstandige keuze: ik leg hem een (beperkt) aantal opties voor, leg uit waarom dit verstandige keuzes zijn en moedig hem aan een keuze te maken.

6. Help ik de jongere te bedenken en te zeggen wat hij er van vindt?

niet 0 1 2 3 4 5 veel

niet = Ik laat het aan de jongere over te zeggen hoe hij erover denkt en wat hij ervan vindt. veel = Ik moedig de jongere aan zijn mening te geven en ik help hem van tevoren te bedenken wat hij vindt en hoe hij dat kan uiten.

KAART D JONGERE: MEEKOMEN EN ERBIJ HOREN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 volledig' in welke mate de jongere in de situatie de vaardigheden beheerst.

1. Begrijpt de jongere de situatie en komt hij sociaal gezien mee?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere snapt niet wat er gebeurt en reageert niet adequaat. Hij komt sociaal gezien niet mee. **volledig** = De jongere begrijpt wat er gebeurt en reageert adequaat. Hij doet mee.

2. Beheerst de jongere de benodigde sociale vaardigheid in de omgang met de ander(en)? Bijv. praatje maken, iets vragen, kritiek geven.

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere beheerst de benodigde sociale vaardigheid niet. **volledig** = De jongere gebruikt de benodigde sociale vaardigheid op een passende manier.

3. Houdt de jongere rekening met wat de ander voelt, wil of bedoelt?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere houdt geen rekening met de ander en stelt zijn eigen visie en belangen centraal. **volledig** = De jongere houdt rekening met de standpunten en het gevoel van de ander.

4. Geeft de jongere zijn grenzen aan?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere komt niet voor zichzelf op, hij laat over zich heen lopen. **volledig** = De jongere geeft aan wat hij wil, denkt of voelt. Hij geeft zijn grenzen goed aan.

5. Houdt de jongere zich aan de normen en waarden, aan wat 'goed' en 'kwaad' is?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere ziet niet in wat 'goed' en 'niet goed' is en houdt zich niet aan de omgangsregels. **volledig** = De jongere begrijpt heel goed wat 'goed' en 'niet goed' is. Hij houdt rekening met de omgangsregels.

6. Bedenkt de jongere wat hij wil zeggen en/of doen, voordat hij reageert?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere reageert impulsief en doet/zegt wat er op dat moment in hem opkomt. **volledig** = De jongere bedenkt eerst hoe hij gaat reageren, voordat hij iets zegt/doet.

7. Gaat de jongere adequaat om met de omgangsregels en afspraken?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere houdt zich star vast aan de gemaakte omgangsregels en afspraken. **volledig** = De jongere denkt na over de regels en afspraken en hij doet het anders als dat beter en passend is.

8. Is de jongere in staat om zijn boosheid en agressie (verbaal/non-verbaal) te beheersen?

niet 0 1 2 3 4 5 **volledig**

niet = De jongere barst los bij het minste of geringste. **volledig** = De jongere uit zijn boosheid en agressie op een adequate manier.

KAART D BEGELEIDER: INLEVEN EN MEEDENKEN

Vul per vraag in op de schaal van 'niet 0-1-2-3-4-5 veel' in welke mate jij in de situatie de jongere hebt ondersteund.

1. Bied ik de jongere ondersteuning in de sociale situatie om mee te kunnen doen?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik leg niet uit hoe de sociale situatie in elkaar zit en welk gedrag daarbij past. Ik laat de jongere het zelf doen. **veel** = Ik neem het van de jongere over en benoem vervolgens (later) wat er precies gebeurt en welk gedrag gepast is.

2. Ondersteun ik de jongere bij het uitvoeren van de sociale vaardigheid die nodig is in de omgang met de ander(en)?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik laat de jongere zelf zijn gang gaan in het contact. **veel** = Ik sta naast de jongere en neem het van de jongere over.

3. Benoem ik naar de jongere het gevoel en de standpunten van de ander om rekening mee te houden?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik zeg niets, ik laat het aan de jongere over hoe hij reageert. **veel** = Ik maak nadrukkelijk duidelijk welk gevoel en mening de ander heeft om rekening mee te houden.

4. Ondersteun ik de jongere in het aangeven wat hij niet wil?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik help de jongere niet om voor zichzelf op te komen. Ik laat het hem zelf doen. **veel** = Ik geef de grens aan, omdat de jongere het niet kan.

5. Vertel ik de jongere wat 'goed' en 'niet goed' is en leg ik hem de omgangsregels uit?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik leg de jongere niets uit en laat het aan hem over hoe hij reageert. **veel** = Ik vertel de jongere wat de omgangsregels zijn en leg hem duidelijk uit wat 'goed' en 'niet goed' is.

6. Help ik de jongere om eerst na te denken voordat hij wat zegt en/of doet?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik help de jongere niet, ik laat het aan hem over hoe hij reageert. **veel** = Ik neem het van de jongere over, omdat hij zonder eerst na te denken meteen reageert.

7. Help ik de jongere adequaat omgaan met de omgangsregels en afspraken?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik laat het aan de jongere over hoe hij de omgangsregels en afspraken gebruikt. **veel** = Ik vertel de jongere wat de omgangsregels en afspraken zijn en doe voor hoe je er mee omgaat.

8. Help ik de jongere zijn boosheid en agressie (verbaal/non-verbaal) adequaat te uiten?

niet 0 1 2 3 4 5 **veel**

niet = Ik laat de jongere zijn emotie van boosheid en agressie op zijn manier uiten. **veel** = Ik help de jongere in de situatie bij het uiten van boosheid en agressie en bespreek en oefen dit ook van tevoren met hem.

BIJLAGE 5. INFORMED CONSENT

INFORMED CONSENT

Betreft: *onderzoek naar het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking binnen de dagbesteding van instelling X.*

Ik verklaar hierbij op voor mij duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode en doel van het onderzoek.

Ik verklaar dat:

- Ik geheel vrijwillig bereid ben aan dit onderzoek mee te doen;
- De uitkomsten van dit interview verwerkt mogen worden in een verslag;
- Toestemming geef om het interview op te laten nemen.

Ik begrijp dat:

- Ik mijn medewerking aan dit onderzoek kan stoppen op ieder moment en zonder opgave van reden;
- Gegevens anoniem worden verwerkt;
- De opname vernietigd wordt na uitwerking van het interview.

Datum: _____ 2020

Naam: _____

Handtekening respondent

Onderzoeker: Ik heb toelichting versterkt over de aard, methode en doel van het onderzoek. Ik verklaar mij bereid om nog opkomende vragen over het onderzoek naar vermogen te beantwoorden.

Datum: _____ 2020

Naam: _____

Handtekening onderzoeker

BIJLAGE 6. TOPICLIJST

ONDERDEEL	TOPICS	VRAGEN
OPENING INTERVIEW	Welkom	Welkom en fijn dat je deel wil nemen aan het interview.
	Uitleg onderzoeksthema en onderzoeksdoel	Voor mijn afstuderen doe ik onderzoek naar het overvragen van kinderen met een licht verstandelijke beperking op de dagbesteding. Het doel van mijn onderzoek is exploratief. Dit wil zeggen dat ik vooral het onderzoekprobleem beter wil begrijpen door naar belangrijke factoren te kijken, mogelijke relaties hiertussen en achterliggende motivaties hiervoor. Het doel van deze interviews is dus vooral kennis en inzichten verkrijgen over het onderzoeksthema.
	Opnamen	De gegevens van dit interview zullen anoniem geanalyseerd en verwerkt worden. Voor het analyseren van het interview is het wenselijk dat het wordt opgenomen. Na het onderzoek zullen deze opnames verwijderd worden. Vind u het goed dat het interview wordt opgenomen?
	Vragen	Heeft u van te voren nog vragen?
PERSOONSgegevens	Introductie in het onderwerp 'persoonsgegevens'	Voordat we ingaan op het onderzoeksthema heb ik nog een aantal vragen over de persoonsgegevens. Voor het onderzoek heb ik een aantal gegevens nodig, zodat ik een zo goed mogelijk beeld kan weergeven van de respondentengroep in het onderzoek.
	Leeftijd	Wat is uw leeftijd? Deze zal worden opgedeeld in leeftijdsgroepen
	Opleiding	Welke opleiding heeft u gevolgd?
	Werkervaring	Hoe lang bent u al werkzaam in dit werkveld? Hoe lang bent u al werkzaam op de dagbesteding? In hoeverre heeft u ervaring met het werken met kinderen met een licht verstandelijke beperking?
DEFINITIE LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING	Introductie in het onderwerp 'definitie licht verstandelijke beperking'	Nu zullen we ingaan op de definitie van een licht verstandelijke beperking.
	Definitie van respondent	Wat verstaat u onder een licht verstandelijke beperking?

		Zou u de kenmerken van een licht verstandelijke beperking kunnen benoemen? Welke gedragingen horen hierbij? Kunt u een voorbeeld geven van een licht verstandelijke beperking?
	In de praktijk	Hoe herkent u een licht verstandelijke beperking in de praktijk? Hoe weet je wanneer een kind een licht verstandelijke beperking heeft binnen instelling X? Zou u hier een voorbeeld van kunnen noemen?
INSCHATTEN VAN HET NIVEAU	Introductie in het onderwerp 'inschatten van het niveau'	De ontwikkeling van kinderen met een licht verstandelijke beperking verloopt langzamer dan de ontwikkeling van kinderen met een gemiddelde begaafdheid. Dit betekent dat deze kinderen ook op een ander niveau functioneren op cognitief, sociaal en emotioneel gebied dan hun leeftijdsgenootjes. De volgende vragen zullen hierover gaan.
	Cognitief functioneren	Wat verstaat u onder het cognitief functioneren? Kunt u een voorbeeld noemen van een beperking in het cognitief functioneren? Hoe schat u het cognitief functioneren van een kind met een licht verstandelijke beperking in?
	Sociaal functioneren	Wat verstaat u onder het sociaal functioneren? Kunt u een voorbeeld noemen van een beperking in het sociaal functioneren? Hoe schat u het sociaal functioneren van een kind met een licht verstandelijke beperking in?
	Emotioneel functioneren	Wat verstaat u onder het emotioneel functioneren? Kunt u een voorbeeld noemen van een beperking in het emotioneel functioneren?

		Hoe schat u het emotioneel functioneren van een kind met een licht verstande beperking in?
	Instelling X	Welke hulpmiddelen heeft u ter beschikking vanuit instelling X om het niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking in te schatten?
OVERVRAGEN	Introductie in het onderwerp 'inschatten van het niveau'	Kinderen met een licht verstandelijke beperking worden snel overvraagd. Ook een probleem wat zich voordoet binnen instelling x. De volgende vragen zullen hier over gaan.
	Definitie overvragen	Wat verstaat u onder overvragen? Heeft u een voorbeeld van overvragen?
	Oorzaken overvragen	Hoe komt het volgens u dat kinderen binnen de dagbesteding van instelling X worden overvraagd?
	Signalen overvragen bij het kind	Waaraan herkent u dat een kind wordt overvraagd? Heeft u daar een voorbeeld van?
	Signalen overvragen bij de begeleider zelf	Als begeleider kun je ook bij jezelf bepaalde gedachten, gevoelens en gedrag opmerken, dat kan duiden op over- of ondervraging van kinderen. Vaak gaat het om vergelijkbare signalen als bij het kind. Het lijkt een parallelproces: wat bij het kind gebeurt, roept hetzelfde op bij de begeleider. Waaraan herkent u het bij u zelf dat u een kind hebt overvraagd? Heeft u daar een voorbeeld van?
PASSENDE ONDERSTEUNING	Introductie in het onderwerp 'passende ondersteuning'	Om te voorkomen dat kinderen met een licht verstandelijke beperking overvraagd worden, is een passende ondersteuning van belang. In de literatuur komen hiervoor een paar belangrijke onderdelen naar voren ; inschatten van het niveau (waar we het net over gehad hebben), communicatie en hierop reflecteren.
	Communicatie (Geef me de 5)	In hoeverre staat u stil bij de manier waarop u verbaal communiceert naar een kind met een licht verstandelijke beperking? Hoe past u uw manier van verbale communicatie aan in de ondersteuning van kinderen met een licht verstandelijke beperking?

	Reflectie op zichzelf	Als er een situatie is voorgevallen waarbij u een cliënt overvraagd heeft, hoe reflecteert u dan op deze situatie? Bent u bekend met het reflectiemodel van Balans in Beeld? Dit is model dat 4 verschillende kaarten heeft uitgewerkt met daarop reflectie vragen om beter te kunnen reflecteren op de ondersteuning die je als begeleider geeft aan een kind met een licht verstandelijke beperking. Wat heeft u nodig om beter te reflecteren?
WAT HEBBEN BEGELEIDERS NODIG?	Introductie in het onderwerp 'wat begeleiders nodig hebben'	Wat heeft u als begeleider nodig om beter te kunnen aansluiten bij kinderen met een licht verstandelijke beperking om te voorkomen dat zij overvraagd worden?
	Inschatten van het niveau	Wat heeft u als begeleider op het gebied van het inschatten van niveau van kinderen met een licht verstandelijke beperking nodig?
	Communicatie	Wat heeft u als begeleider op het gebied van communicatie met kinderen met een licht verstandelijke beperking nodig?
	Reflectie	Wat heeft u als begeleider op het gebied van reflectie in relatie tot kinderen met een licht verstandelijke beperking nodig?
SLOT	Vragen	Dit was het einde van het interview, heeft u nog vragen of dingen die u wilt toevoegen?
	Membercheck	Ik ga nu het interview uittypen en zal binnen twee weken de uitwerking aan je sturen ter controle. Indien gewenst kan ik je een exemplaar sturen van het eindresultaat van dit onderzoek.
	Bedankje	Bedankt voor het deelnemen aan het interview.

BIJLAGE 7. OPERATIONALISERINGSTABEL

EIGENSCHAPSBEGRIJP	DIMENSIE	INDICATOR
Licht verstandelijke beperking	Cognitief functioneren	- Kennis over het cognitief functioneren - De manier van het inschatten van het niveau van het cognitief functioneren
	Sociaal functioneren	- Kennis over het sociaal functioneren - De manier van het inschatten van het niveau van het sociaal functioneren
	Emotioneel functioneren	- Kennis over het emotioneel functioneren - De manier van het inschatten van het niveau van het emotioneel functioneren
Overvragen	Signalen van overvragen	- Signalen van overvragen bij de cliënt die terug zijn te zien in gedrag - Signalen van overvragen bij de begeleider die terug zijn te zien in gedrag
Passende ondersteuning	Inschatten van het niveau van functioneren	- De manier van het inschatten van het niveau van functioneren in de huidige situatie - Belemmeringen bij het inschatten van het niveau van functioneren in de huidige situatie - Krachten bij het inschatten van het niveau van functioneren in de huidige situatie - De gewenste situatie bij het inschatten van functioneren in de huidige situatie - Hulpmiddelen bij het inschatten van het niveau van functioneren in de huidige situatie
	Communicatie	- Huidige manier van communiceren richting kinderen met een licht verstandelijke beperking - Belemmeringen in de huidige manier van communiceren richting kinderen met een licht verstandelijke beperking - Krachten in de huidige manier van communiceren richting kinderen met een licht verstandelijke beperking - Gewenste situatie in de manier van communiceren richting kinderen met een licht verstandelijke beperking
	Reflecteren	- Huidige situatie van het reflecteren - Belemmeringen in de huidige situatie van het reflecteren - Krachten in de huidige situatie van het reflecteren - Gewenste situatie van het reflecteren

BIJLAGE 8. CODEBOOM

